

Teadmistepõhise kõrghariduspoliitika võimalused Eestis

Projekti

„Rakenduslikud interdistsiplinaarsed kõrgharidusuuringud ja andmebaasid teadmispõhise hariduspoliitika ning majanduse teenistuses”

tulemuste analüütiline ülevaade

Aare Kasemets

2009

Primus

ELLU VIIB SIHTASUTUS
ARCHIMEDES

Sisukord

1. Eesmärk	3
2. Sissejuhatus	4
3. Eesti kõrgharidusalased uuringud Eesti Sotsiaalteaduslikus Andmearhiivis (ESTA)	5
4. Kõrgharidust käsitlevate riigi strateegiadokumentide kaardistamine	6
4.1. Analüüsi tulemuste ja ilmnenud probleemide arutelu	7
4.2. Kõrgharidusalaste arengukavadega süsteemiga seotud soovitused	9
4.3. Strateegiadokumentide sisuanalüüsi tulemuste rakendusvõimalused	11
5. Eesti kõrgharidusuuringute ja kõrgharidusalaste riigi strateegiadokumentide seoste analüüs	12
5.1. Kõrgharidusuuringute riigi arengukavades rakendamise potentsiaal	12
5.2. Kõrghariduse kvaliteedi indikaatorid ja käsitlused Eesti uuringutes	15
5.2.1. Kõrghariduse kvaliteedi käsitlused Eesti teadusuuringutes	15
5.2.2. Kõrghariduse kvaliteedi indikaatorid ESTA andmebaasi uuringutes	16
5.3. Kõrgharidusuuringute korraldamise ja rakendamise probleemide arutelu	18
6. Kokkuvõte	21
6.1. Projekti konkreetsed väljundid ja tulemused alategevuste lõikes	21
6.2. Arutelu	23
6.3. Projekti peamised poliitikasoovitused (aruteluks)	24
LISAD	25
Lisa 1. Projekti käigus koostatud kirjalikud tööd	25
Lisa 2. Ettepanekud ja soovitused ESTA jätkusuutlikkuse tagamiseks	26
Lisa 3. Kõrgharidusuuringute alased ettepanekud	27
Lisa 4. Kõrgharidust käsitlevate riigi strateegiadokumentide eesmärkide, indikaatorite ja andmeallikate analüüsikategooriate kodeerimine (2009)	29

1. Eesmärk

Euroopa Sotsiaalfondist rahastatud SA Archimedes kõrghariduse kvaliteedi programmi Primus projekti „Rakenduslikud interdistsiplinaarsed haridusuuringud ja andmebaasid teadmistepõhise hariduspoliitika ning majanduse teenistuses“ idee sündis vajadusest aidata kaasa programmi eesmärkide¹ ja Eestis teadmistepõhise poliitika kujundamisele. Projekti uurimisküsimused võtab tegevusetappide lõikes kokku joonis 1.

Joonis 1: Projekti uurimisküsimused

A.Kasemets

Üldeesmärk

on toetada riigi kõrgharidusvaldkonna arengukavade ja õigusaktide koostamise ning rakendamise seotud organisatsioonide teadmistepõhise planeerimise võimekust.

Selle eesmärgi saavutamiseks on projektis kolm alategevust:

1. Eesti kõrgharidusuuringute ning analüüside (2000 - 2009) kaardistamine ja alamandmebaasi loomine Eesti Sotsiaalteadusliku Andmearhiivi (ESTA) juurde.
2. Kõrgharidust käsitlevate riigi strateegiadokumentide eesmärkide, meetmete, indikaatorite ja andmeallikate kaardistamine.
3. Eesti kõrgharidusuuringute ja kõrgharidust käsitlevate riigi strateegiadokumentide seoste analüüs, sh teadusuuringute kõrghariduse juhtimises rakendamise senise ulatuse ning potentsiaali analüüs ja kõrghariduse kvaliteedi hindamise indikaatorite kaardistus.²

Projekti väljundid ning tulemused toetavad ühtlasi Haridus- ja Teadusministeeriumi (HTM) valitsemisala arengukava *Tark ja tegus rahvas 2010-2013* eesmärkide saavutamist, sh meede 5.1, mille üks alaeesmärke on indikaatorite süsteemi loomine aastaks 2013.³

¹ PRIMUS programmi uuringute/analüüside läbiviimise (2008–15) eesmärk on käivitada kõrghariduses toimuvate arengute süstemaatiliseks analüüsiks ja hariduspoliitiliste otsuste põhjendatuse parandamiseks uuringud, mis annavad usaldusväärset infot õpetamisprotsessist ja kõrghariduse muutustest <http://primus.archimedes.ee/node/20>

² Projekti meeskond: Aare Kasemets (TÜ, RaKe) - projekti juht; aarek@ut.ee; Rein Murakas (TÜ) – alategevus 1 koordinaator; Margus Dsiss (TÜ), Taimi Nilson (TÜ) ja Kärt Vajakas (TÜ) - tegevus 1 täitjad; Karmo Kroos (EBS) - tegevus 2 ja 3 täitja; Lauri Veski (TÜ) - tegevus 2 ja 3 täitja; Vello Veltmann (TÜ) - tegevus 1 ja 3 täitja. > Täname lisaettepanekute eest Kadriin Kergandit (PRIMUS), Anneli Lorenziti (PRIMUS), Tiina Annusti (HTM), Anita Kärnerit (TÜ), Indrek Seppot (TÜ) jt panustajaid (vt p. 5.3).

³ Vt <http://www.hm.ee/index.php?044810>. Meede 5.1./ 5.1.1. Haridussüsteemi juhtimine on professionaalne ja arengut toetav, sh 1) Tervikliku strateegilise planeerimise ja arengukavade koostamise protsessi arendamine; 2) Mõjude hindamise nõuete ja kaasamise hea tava lõimimine poliitikaprotsessi; 3) Valdkondade moodsuse süsteemi arendamine; 4) Valdkondade info/statistika kättesaadavuse tagamine (EHIS, ETIS, jm); 6) Strateegilise planeerimise analüüsipõhise praktika süsteemne rakendamine, lk 41

2. Sissejuhatus

Haridusuuringute kaardistus toetub sotsiaalteaduste ühiskondliku (sh poliitilise ja majandusliku) rolli süsteemi- ning diskursusteoreetilistele käsitlusele. Teadusuuringutepõhine ja sihtrühmadega läbiräägitud kõrghariduspoliitika on legitiimsem (Albæk 2005; Heidmets, Kutsar, Vetik 2001; Kasemets 2001).⁴ Heidmets jt rõhutavad, et Eesti-suguse nappide võimalustega väikeriigi puhul peaksid lihtsad ja valikuta otsused asenduma poliitika teaduslikult põhjendatud kujundamisega. Nad eristavad viit sotsiaalteaduslike uuringute rolli poliitika kujundamisel:

- 1) foonikirjeldus;
- 2) võrdlusandmed;
- 3) strateegia või poliitilise programmi kujundamine (sh olukorra analüüs);
- 4) tagasiside (sh mõjude *ex post* hindamine);
- 5) tulevikustsenaariumid (Heidmets *et al* 2001: 111).

Eesti Sotsiaalteadusliku Arhiivi (ESTA) andmebaasi kogutakse kõik teadaolevad Eesti ministeeriumide jt tellitud haridusuuringud sõltumata nende funktsioonidest ühiskonnas.

Antud analüüsi koostamisel on lähtutud eelkõige neoliberaalsest uue avaliku halduse kontseptsioonist, mis aitab seletada kõrghariduse arenguid turumajanduslikus kontekstis, kus kõrgharidust vaadeldaks rohkem majanduse sisendi kui autonoomse akadeemilise fenomenina. Seda näitavad riigieelarvelise rahastamise tingimused, tulemuslikkuse hindamine, kujunevad kvaliteedi standardid, kliendivaade, kõrghariduse rahvusvaheline konkurents, turunduskavad jm (Christensen & Per 2007; Olssen & Peters 2005; OECD 1997 – viidatud Kasemets 2000).⁵

Uurimisprobleemid:

- Eesti poliitika ei tugine tihti ühiskonna analüüsile, sageli on andmed kogutud teistel eesmärkidel ja puuduliku eelinfo otsused ei vasta inimeste ootustele ja võimalustele. Riigiasutuste poolt 1999-2001 tellitud uuringute analüüs näitas, et vaid 38% uuringutest oli kuidagi seotud ühiskonda mõjutavate arengukavade/seaduste mõjude hindamisega.
- Info riigieelarveliste uuringute kohta ei liigu, ametnikud ega teadlased ei oska neid sageli otsida või neid ei olegi vastavalt avaliku teabe seadusele Internetis (õiguslik probleem). Riigi tellitud uuringute süsteemne e-arhiveerimine ja avalikustamine aitaks suurendada nii teadlaste kui ametnike vastutust ja parandada uuringute kvaliteeti (Kasemets 2002).⁶
- Uuringu „Teadmistepõhise majanduse suunas liikumiseks vajaliku tööjõu- ja koolitusvajaduse väljaselgitamine“ (Eamets, Meriküll *et al* 2009) meetodika kavandamisel selgus muuhulgas, et strateegia *Teadmistepõhine Eesti* (2007–2013) eesmärkide ning meetmete hindamiseks puudub adekvaatne andmekorje strateegia (sh riigi registrid ja statistika).⁷
- Riigi strateegiadokumentide eesmärgid peaksid vastama viiele nn SMART kriteeriumile, sh spetsiifilisus, mõõdetavus, ajastatus, realistlikkus ja tunnustatus ning olema kooskõlas *hea halduse* põhimõtetega. Keskkonnapolitiika strateegiadokumentide (12) eesmärkide, meetmete, mõõdikute ja seire võrdlus 2006-07 tõi esile kattuvusi ja tööaja/raha säästmise võimalusi, mis aitasid arengukavade süsteemi ratsionaliseerida ja töökoormust piirata.⁸ Eelinfo põhjal võis oletada, et arvukate kõrgharidusalaste strateegiadokumentide analüüs viib sarnaste strateegilise juhtimise optimeerimise võimalusi näitavate tulemuseni.

⁴ Albæk E. (2005) Between knowledge and power: Utilization of social science in public policy making - J. of Policy Sciences Vol 1, 79-100; Heidmets M., Kutsar D., Vetik R. (2001) Sotsiaalteadused ja riigivalitsemine - Riigikogu Toimetised 3, 110-114; Kasemets A. (2001) Sotsiaalteaduste rakendusvõimalusi Eesti seadusloomes: teoreetilisi ja empiirilisi aspekte -Tartu Ülikool, 91lk

⁵ Christensen T. & Per L. (2007). Transcending New Public Management: The Transformation of Public Sector Reforms (eds). Ashgate; Olssen M. & Peters M.A. (2005) Neoliberalism, higher education and the knowledge economy: form the free market to knowledge capitalism. *Journal of Education Policy*, Vol. 20, No 3, 313–345; Kasemets A. (2000) Implications of new public management theory in parliamentary research services – IFLA Conference Proceedings No 073-98(W.S)-E, Jerusalem 16.08; vt Rahandusministeeriumi ringkiri *Ettepanek eesmärkide-indikaatorite määrtalemise meetodi kohta* (04.06.2007>) (K.Kroos 2009a)

⁶ Kasemets A. (2002) Rakendusuuringu ja analüüside tellimine valitsusasutustes 1999-2001: teel teadmistepõhise poliitika, õigusloome ja avaliku halduse poole - Riigikogu Toimetised 6, 107-117

⁷ Antud uuring alustab Riigikantselei publikatsioonide sarja: <http://www.riigikantselei.ee/?id=74042>

⁸ Keskkonnaministeeriumi strateegiabüroo, 2007. A.Kasemets oli büroo juhataja kuni tööleasumiseni TÜ-s (03.2008).

3. Eesti kõrgharidusalased uuringud Eesti Sotsiaalteaduslikus Andmearhiivis (ESTA)

ESTA arenguvision tugineb teiste EL riikide sotsiaalteaduslike andmearhiivide kogemusele.

ESTA andmebaasi on täiendatud episoodiliselt/projektipõhiselt alates 1996.aastast. Käesoleva projekti käigus koondati alates 2000. aastast kõrgharidust puudutavad uuringud ja analüüsid. Selleks koostati veebipõhised liidesed andmete sisestamiseks, toimetamiseks, publitseerimiseks ja otsimiseks. Kogutud info realiseeriti andmebaasina ning loodi võimalused uuringute e-arhiveerimiseks ja korduskasutamiseks. **Seisuga 28.12.2009 on andmebaasis 108 erineva kõrgharidusega seotud uuringu ja 7 uuringupõhise publikatsiooni kirjed.** Päringuid saab esitada võtmesõnade, uurijate ja institutsioonide põhisel. Andmebaas projekti üldinfo ja seminaride tekstidega on aadressil <http://www.sotsioloogia.ee/esta/>.

ESTA teenuse näited ja kasu sihtrühmadele

- **Ametnikud ning poliitikud riigi ja kohalike omavalitsuse asutustes:**
 - ESTA-st saab teada, milliseid uuringuid mis meetoditega on tehtud ja kas seal sobivaid andmeid on või tuleb kaaluda uue uuringu tellimist (väldib uuringute/kulu dubleerimist);
 - ESTA-st saab ülevaate teadlaste kompetentsist, senisest kogemusest;
 - ESTA-le saab delegeerida avaliku sektori asutuste tellitud sotsiaalteaduslike uuringute rahvusvahelisel tasemel archiveerimise, avalikustamise ja taaskasutuse tagamise (sh uuringute kättesaadavus teistele riigi- ja omavalitsusasutustele 10+ aasta perspektiivis);
- **Kõrgkoolide juhtkonnad, õppetöö ja karjäärinõustamise korraldajad:**
 - Uuringud kõrghariduspoliitika, strateegilise juhtimise, kvaliteedikindlustamise jm kohta;
 - Uuringud õppekavaarenduse, üliõpilaste, vilistlaste ja ettevõtjate vajaduste kohta.
- **Sotsiaalteadlased-õppejõud kõrgkoolides:**
 - Allikas üliõpilaste teadusuuringute põhiseks õpetamiseks, analüüsiülesanneteks jne.
- **Sotsiaalteadlased ning konsultandid (uurimisprojektide taotlejad):**
 - ESTA aitab planeerida lisateadmist pakkuvaid uusi uuringuid, andmeid võrrelda jm;
 - Avaliku sektori jt tellitud uuringud ESTA-s on avalik ideepank, mis aitab kvaliteeti tõsta;
 - ESTA on lisakanal teadusuuringute ja uurijate tutvustamiseks, ESTA aitab olla nähtav.

A.Kasemets ja R.Murakas 2009

Probleemid:

- Kõrgharidusuuringuid on nii Eesti kui teiste Euroopa Liidu liikmesriikide maksumaksjate raha eest üsna palju tehtud, kuid nad on sageli „nurgatagustes“, neid on nii ametnike, teadlaste kui üliõpilaste arvates üsna raske leida.
- Projekti käigus selgus sarnaselt varasematele uuringutele (Kasemets 2002), et avaliku teabe seaduse täitmine riigieelarveliste uuringute avalikustamisel on lünklik, paljude riigi tellitud uuringute andmeid ja metoodikat pole võimalik Internetist leida (Veltmann 2009).

Sarnaselt teiste Euroopa sotsiaalteaduslike andmearhiividega⁹ on ka ESTA eesmärgiks avalikes huvides tehtud uuringute andmebaasi (sh aruanded, ankeedid) koondamine ja teadusuuringute teabe taaskasutuse edendamine. Kui koos on kõik Eesti sotsiaalteaduslike uuringute andmed ja kasutajad leiavad need ühest kohast standardiseeritud ja rahvusvaheliselt võrreldaval kujul, siis pole teadlastel, ametnikel, ettevõtjatel, üliõpilastel jt vaja kõigi riigi- ja teadusasutuste kodulehti läbi vaadata, teabenõudeid saata ega lisaega kulutada.

Seega oluline on tagada andmebaasi jätkusuutlik areng ka peale programmi lõppu. Ettepanekud ja tegevuskava selleks on toodud käesoleva ülevaate lisis 2.

⁹ Council of European Social Science Data Archives – vt <http://www.cessda.org/> - vt ka Murakas, R.(2009) [ESTA-ga seotud tegevused ja ettepanekud. Aruanne.](#)

4. Kõrgharidust käsitlevate riigi strategiadokumentide kaardistamine

Teise alategevuse eesmärkide saavutamiseks viidi läbi alljärgnevad analüüsid ja tegevused:

- 1) analüüsiti riigi strategiadokumente ja toodi kõrgharidust käsitlevates dokumentides välja kõik eesmärgid, meetmed, indikaatorid, mõõtmisviisid ning andmeallikad;¹⁰
- 2) selgitati, kas ja mil määral on strategiadokumentide eesmärgid seotud indikaatorite, mõõtmisviiside ja andmeallikatega (lähtuti Rahandusministeeriumi 2007.a. ringkirja soovitustest, mille järgi iga eesmärgi mõõtmiseks peaks olema vähemalt 1 indikaator);
- 3) analüüsiti kõrghariduse kvaliteediga seotud dokumentide hierarhiat ning eesmärgid.

Ligi 160 kehtiva riikliku strategiadokumendi hulgast leiti 15, mis käsitlesid kõrghariduspoliitika eesmärgid (valim, tabel 1). Üksikasjaliku kodeerimisjuhendi alusel analüüsitud 15-s arengukavas kaardistati 27 erinevat kõrghariduspoliitika üldeesmärki, 50 alaeesmärki ja 44 meetet, samuti kõik nendega seotud tegevused, indikaatorid, eesmärkide alg- ja sihtasemed ning andmeallikad [sh registrid, statistilised vaatlused, uuringud] (Kroos 2009a; Lisa 4).¹¹

Tabel 1. Eesti kõrghariduspoliitikat käsitlevad riigi tasandi strategiadokumendid

Strateegia-dokumendid (valim, n=15)	Vastutav riigiasutus	Periood	Strateegilise dokumendi tüüp	Kas see puudutab vaid kõrgharidust?	Kõrgharidusega seotud			
					põhi-eesmärgid (arv)	alaeesmärgid (arv)	meetmed (arv)	tegevused (arv)
Kõrgharidusstrateegia	HTM	2006-2015	Valdkondlik arengukava	Jah	6	0	4	47
Kõrgharidusstrateegia rakendusplaan (RP)	HTM	2008-2010	Rakendusplaan	Jah	0	12	4	33
Kõrghariduse rahvusvahelistumise strateegia	HTM	2007-2015	Valdkondlik arengukava	Jah	1	3	3	21
Eesti majanduskasvu ja tööhõive kava	MKM, HTM	2008-2011	Keskne strat. plaan	Ei	2	5	9	34
Teadmistepõhine Eesti	MKM, HTM	2007-13	Valdkondlik	Ei	1	0	4	24
Teadmistepõhine Eesti rakendusplaan (RP)	MKM, HTM	2009-2013	Rakendusplaan	Ei	1	0	4	24
Eesti õpetajahariduse strateegia	HTM	2009-2013	Valdkondlik	Ei	6	0	6	35
Eesti õpetajahariduse strateegia rakendusplaan	HTM	2009-2013	Rakendusplaan	Ei	6	0	6	42
Inimressursi arendamis. rakendusplaan	HTM	2007-13	Määratlemata	Ei	0	4	3	8
Programm DoRa	HTM	2008-15	Määratlemata	Jah	1	5	0	8
Programm PRIMUS	HTM	2008-15	Määratlemata	Jah	1	4	6	20
Eesti keele arengustrateegia	HTM	2004-2010	Valdkondlik	Ei	1	2	1	4
Eesti keele ja kultuuri akad välisõppe progr.	HTM	2005-2010	Valdkondlik	Jah	5	11	5	11
Lõimumiskava RP	Kultuurimin.	2008-10	Rakendusplaan	Ei	0	1	0	0
Tark ja tegus rahvas	HTM	2009-2012	Organisatsiooni arengukava	Ei	3	3	3	33

Allikas: K.Kroos (2009a) tabelite põhjal A.Kasemets

¹⁰ HTM saab oma valitsemisala strateegiaid samm-sammult korrastada. HTM-i mure on sageli kompetentsete uurijate puudus teatud spetsiifilistes valdkondades [...]. Andmeid saab, kui on olemas ja vaja. Suurt osa EHISE andmeid pole üldse kasutatud. Mida HTM võiks vajada praegu teadlastelt? Üht süsteemianalüüsi kursust oleks vaja HTM-i ja temaga seotud uurijatele, sest üks tänaseid probleeme on see, et asju pole vaadatud süsteemselt (T.Annus, projekti aruteluseminar 22.05.09).

¹¹ Kroos K.(2009a) [Eesti kõrghariduse strateegilise juhtimisega seotud eesmärkide, mõõdikute ja andmeallikate kaardistus, LISA1](#)

4.1. Analüüsi tulemuste ja ilmnunud probleemide arutelu

Nii kõrgkoolides kui ettevõtlusringkondades korduvad küsimused, kuivõrd teadmistepõhine on Eesti kõrghariduspoliitika oma eesmärkide seadmise, nende saavutamise mõõtmise ja teadusuuringute tulemuste rakendamise või tööturu vajadustele vastamise poolest? Ootuspäraselt peaks kõrghariduse strateegiline juhtimine rakendama võimalikult süsteemselt Eestis olemasolevaid ressursse (sh uuringuid) ja pakkuma teadmiste siirdes eeskju teistelegi poliitikavaldkondadele.

Dokumentide sisuanalüüs ning esialgsete tulemuste aruteluseminarid tõid esile mitmeid kõrghariduse strateegilise juhtimise ja sealhulgas teadusuuringute kasutuse kitsaskohti.

Konkreetsed analüüsi tulemused näitasid, et Eesti **kõrghariduse riikliku juhtimisega seotud strateegiadokumendid enamasti ei vasta Rahandusministeeriumi “Ettepanek eesmärkide-indikaatorite määratlemise meetodi kohta” (2007) soovitustele** (s.t. infoside eesmärkide, meetmete, indikaatorite ja tulemuste vahel jääb riigieelarve kontekstis sageli ebaselgeks). Selle hindamise põhikriteeriumiks oli, et iga eesmärgi kohta oleks vähemalt üks mõõdik. 15s kõrgharidusega seotud strateegiadokumentis mainitakse kokku 34 põhieesmärki, millega seotakse otseselt 16 mõõdikut. Alaeesmärkide puhul on vastavad sagedused 50 ning 45, meetmetes 58 ja 21 ning tegevustel 345 ja 167.¹² Arvud näitavad, et 15 vaadeldud strateegiadokumendi puhul on indikaatoreid otseselt seotud põhieesmärkidega ligi kaks korda harvem kui alaeesmärkidega. Kõiki mõõdetavaid eesmärke, meetmeid ja tegevusi summeerides saame koguarvuks 487 ning kõiki mõõdikuid (indikaatoreid) summeerides 249. Seega võib kokkuvõttes öelda, et **Eesti kõrghariduse riikliku juhtimise strateegiadokumentides ületab mõõdetavate arv mõõdikute arvu vaadeldaval perioodil pea kahekordselt.**¹³

Teadmistepõhise poliitika ning avaliku haldusega seotud ootuste ja praktika vaheline lõhe on veelgi suurem arvestades fakti, et **sageli kasutatakse üsna erinevate eesmärkide mõõtmiseks samu kvantitatiivseid indikaatoreid.** Eesti riigi kõrgharidusalaste strateegiadokumentide puhul, kus mõõtmiseks kavandatud indikaator oli tuvastatav, paistab näiteks silma indikaatori „doktorandid“ lai kasutamisalala. Üks „doktorantide“ indikaatori sagedase kasutamise põhjusi on ilmselt andmete lihtne kättesaadavus (Kroos 2009a).

Antud projekti eesmärkide kontekstis mõneti üllatav tulemus seondub mõõtmisviiside ning andmeallikate kategooriaga. Analüüsides, milliste väljund-, tulemus- või mõjuindikaatorite andmeallikateks on strateegiadokumentides märgitud spetsiaalne andmekogumine, selgus et **antud perioodil oli spetsiaalse andmekogumise (ehk uuringute) kaudu mõõdetavaid alaeesmärke ainult kaks**¹⁴ ja indikaatoreid ainult neli. Arvestades arengukavade eesmärkide ja indikaatorite koguhulka, on spetsiaalselt tellitud uuringute arv väike. See näitab, et strateegiadokumentides on vaid üksikuid dokumenteeritud seoseid ESTA-sse koondatud uuringutega (vt p. 3) ja need puudutavad harva sotsiaalteaduslike uuringute rakendamise selliseid funktsioone kui riigi strateegiadokumentide kujundamine (sh olukorra analüüs, baastase) ja tagasiside, sh mõjude *ex post* hindamine (vt p. 2 - Heidmets *et al* 2001; Kasemets 2002).

Neljanda probleemse tulemusena väärrib esiletõstmist **strateegiadokumentide kehtivuse** (vt tabel 1) ning **samuti andmete kogumise ja aruandluse perioodide variatiivsus**. Siin on peidus üks HTM-i jt PRIMUS-e partnerite halduskoormuse vähendamise võimalusi (vt 4.2 p. 3, 8 ja 9).

¹² Antud eesmärkide ja meetmete arv varieerub Kroosi 2009a töö erinevates tabelites osaliselt, sest siin toodud sageduste puhul on strateegia ja selle rakendusplaani kattuvad eesmärgid või meetmed sisse jäetud. Erineva sisuga põhieesmärke loetleti 27.

¹³ Üldiselt kinnitab kaardistus arengukavade koostamisel ja rakendamisel levinud tendentsi panustada eesmärkide seadmisse ja strateegiate rakendamisse ning vähem nende hindamisse (Kroos 2009a).

¹⁴ „Teadmistepõhise Eesti“ alaeesmärk *Teadus- ja arendustegevuse konkurentsivõimeline kvaliteet ja mahu kasv* ja „Inimressursi arendamise rakenduskava“ alaeesmärk *Toetatakse ülikoolide ja uurimisasutuste teadlasi uuringute ja analüüsides läbiviimisel [ning] meetmeid ka sõltumatu poliitika-analüüsi suutlikkuse tõstmiseks ja koostöövõrgustike tugevdamiseks* (Kroos 2009a).

Viiendaks, strateegiadokumentide kõrghariduse kvaliteedi käsitlusi hõlmav analüüs¹⁵ näitas esmalt seda, et **kõrghariduse kvaliteediga seotud eesmärgikategooria puhul on vaadeldav suhteliselt selge ja loogiline strateegiadokumentide hierarhia**, kus dokumendid täiendavad üksteist.¹⁶ Selle hea üldpildi raames ilmnevad mitmed varem nimetatud eesmärkide, indikaatorite ja mõõtmiste seoste küsimuse (sh kas kvaliteedi mõõtmisel saab piirduda kvantitatiivse lähenemisega?). Teiseks tõi K.Kroosi analüüs esile mitu uut uurimisprobleemi riigi strateegiadokumentide kvaliteedi-eesmärkide saavutamise hindamisel. Näiteks PRIMUS programmi raames koostatud juhendi "Kõrgkooli kvaliteedikindlustamise protsessi läbiviimise alused ja kord" rakendamine on võimalik eelkõige Eesti kõrgkoolide parema juhtimise ja arengukavade kaudu, mida riik saab vaid kaudselt suunata. Kroos toob ohtudena siin esile kõrgkoolide töö kvaliteedi hindamise metoodilise pädevuse, kulude, sisekonkurentsi ja bürokraatia ehk halduskoormuse probleemid, sihina aga õppejõudude/kõrgkoolide *enesetäiustamise kultuuri*.

K.Kroosi kahe analüüsi (2009a-b) tulemusi ning nendevahelisi seoseid üldistades jõuame lihtsale järeldusele - **Eesti kõrghariduse kvaliteet ja kõrgkoolide ning nende teadlaste, õppejõudude ja vilistlaste konkurentsivõime sõltub eelkõige sellest, kas ja mis määral riigi tasandi strateegiadokumentide meetmed jõuavad kõrgkoolide arengukavadesse ja juhtimisse (sh organisatsioonikultuuri)**. Kuivõrd see seos riigi ja kõrgkoolide strateegilise juhtimise vahel toimib koos vastavate ressurssidega, sedavõrd on mõtet ka analüüsitud 15-l strateegiadokumendil. Seega riigi kõrghariduspoliitika juhtimise jätku-uuringute üks prioriteete on riigi tasandi ja kõrgkoolide tasandi arengukavade (juhtimisinstrumentide) võrdlev analüüs.

Probleemide arutelu (riigiasutuste vaatekohalt):

- 1) Riigiasutuste, eelkõige HTM-i esindajad on tulemuste arutelus rõhutanud, et **osa arengukavade probleeme tuleneb Vabariigi Valitsuse määrusest nr 302 (2005)**,¹⁷ mille alusel koostatakse Rahandusministeeriumile iga-aastased riigieelarvetaotlused. Kõik osapooled üritavad arengukavadesse panna eesmärgid, meetmeid jm niipalju kui võimalik, et konkreetseks minnes kõik vajalik sinna mahuks ja tegevus saaks eelarvelise katteallika. Arengukavade rakendusplaanides on ühe aasta eesmärgid ja mõõdikud üldjuhul selgelt esile toodud, edasi läheb pilt üldisemaks (projekti aruteluseminar 22.05.09).¹⁸
- 2) **Eesti hariduspoliitikas puudub seni kõiki haridusvaldkondi hõlmav strateegiline katusdokument**. See ei peaks olema väga konkreetset mõõdetavat, aga kirjas peaks olema peamised põhimõtted ja prioriteedid, mida Eesti haridussüsteem üldiselt taotleb. Seni kuni pole seda üldist strateegiadokumenti, püütakse igasse (kõrg)haridusega seotud arengukavasse need eesmärgid sisse lõimida ja paratamatult tekib teatud osades dubleemimist (T.Annus jt, projekti aruteluseminar 22.05.09).
- 3) **Eesti kõrgharidusstrateegia aastateks 2006–2015 on suur kompromisside „pundar“** erinevate partnerite ja huvide tõttu. Segadusi on eesmärkide, indikaatorite ja mõõtmisega – ka eksperdid ei tea sageli täpselt mis-mida mõjutab. Näiteks, kas ühiskonna kihistumise vähenemine vähendaks väljalangevust ja mida peaks riik tegema, et väljalangevus väheneks? Millised tegurid annavad tulemuste, mida saab mõõta? Ka seepärast on vähemalt 30 indikaatorit üheskoos ja sageli on selekteerimata, mis on sisend-, väljund- või mõjuindikaator, sest seda polegi nii lihtne määrata. Teisalt, ühiskond saab aru selgetest väljunditest ja hariduse küsimuses peavad paljud end eksperdiksid.

¹⁵ Kroos K. (2009b) [Kõrghariduse kvaliteet kehtivates riiklikes strateegiadokumentides](#). 16 lk, lisad 24 lk, 28.12.09

¹⁶ Sh Eesti majanduskasvu ja tööhõive kava 2008-11, Eesti kõrgharidusstrateegia 2006-15, Kõrghariduse rahvusvahelistumise strateegia 2006–15, Teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegia 2007–13 *Teadmistepõhine Eesti* ning SA Archimedes programmid *DoRa* ja *PRIMUS* (vt <http://www.archimedes.ee/index.php?leht=10>).

¹⁷ Vabariigi Valitsuse 2005. aasta määrus nr 302 "Strateegiliste arengukavade liigid ning nende koostamise, täiendamise, elluviimise, hindamise ja aruandluse kord." <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=968099>.

¹⁸ HTM-i esindajatelt lisaettepanekute ja -ideede küsimise ning siin esitamise üheks lähtekohaks on tõsiasi, et riigiasutuste arengudokumentides (seega ka nende sisuanalüüsis) kajastub vaid osa tegelikust otsustusprotsessi mõttevahetusest. Teiseks, vaid ratsionalistliku või normatiivse teoreetilise traditsiooni raames pole võimalik poliitikaid ja riigiasutuste tööd mõista. A.Kasemets.

- 4) Kõrgharidusega seotud strateegiadokumentide ja seal erinevate näitajate hulka arvestades on HTM-i esindajatel aeg-ajalt vajadus selgitada seatud eesmärkide suunas liikumise ja tulemuste saavutamise ning hindamisega seotud olukorda. T. Annuse kirjelduse kohaselt on kõik haridusarengukavad HTM-is laual, tehakse vahe- ja lõpparuandeid ning **ülevaade täidetud/täitmata eesmärkidest ja ülesannetest on pidevalt ees**. HTM on koostanud töö hõlbustamiseks ka indikaatorite koondi, mis sisaldab kõigi strateegiade indikaatoreid. Selle uuendamine toimub 2010. a jaanuaris-veebruaries nii nagu statistika kokku saab [...]. Hetkel töötab HTM selles suunas, et valdkondlike arengukavade ja organisatsioonipõhise arengukava "Tark ja Tegus rahvas" 2011-2014 indikaatorid liiga laiali ei läheks - **kõige üleseks kujuneb "Tark ja tegus rahvas"**, mis on riigieelarvetaotluste aluseks. Ühelt poolt indikaatorite harmoniseerimine ja teisalt süsteemi paindlikkus ja avatus muutusteks on selles kontekstis samuti olulised, vahel tuleb indikaatoreid vahetada. Rahvusvahelisel tasandil on HTM-il ka tähtsaid sihte, mis haakuvad siseriiklikega, sh Lissaboni strateegia indikaatorid ja vastav iga-aastane Brüsselis kokku pandav raport. Tähelepanelik lugeja leiab need indikaatorid "Targast ja tegusast rahvast" [...]. Kommenteerides K. Kroosi töös esile toodud arengukavade rakendamise perioodide hüplikkust rõhutab T. Annus fakti, et valdkondlikke arengukavu hakati tegema varem kui organisatsioonipõhist. Siit ka ajaliste horisontide erinevus, mille ühtlustamisega HTM tegeleb. EL-i tõukefondidega seotud ajakavad on omaette lugu - neid ei saa Eesti muuta (T. Annus, e-kiri 28.12.2009).
- 5) **Kuidas vähem koormata andmekogujaid ja -esitajaid?** Seega riiklike arengukavade jm strateegiadokumentidega seotud andmete kogumise strateegiade kavandamisel tuleb hinnata selle mõju ka osapoolte (sh kõrgkoolid, ettevõtted jt) halduskoormusele (T.-L. Laes-Rummo jt, projekti aruteluseminar 22.05.2009).

Strateegiadokumentide analüüsis ja seminaridel esile toodud probleemid dokumentide hierarhia, regulatsioonide, tegevuste dubleerimise, indikaatorite sobivuse, organisatsiooni- ja valdkonna-arengukavade kooskõla, liigse aruandluse jm küsimustes tulid esile ka Rahandusministeeriumi tellitud uuringus „Riigi tasandi strateegilise juhtimise ning planeerimise analüüs“, mis tugineb kõiki Vabariigi Valitsuse ministeeriumeid hõlmanud e-küsitluse ja intervjuude tulemustele.¹⁹

Strateegiadokumentide sisuanalüüsi tulemusi ja probleeme üldistades võib väita, et senine kõrghariduspoliitika strateegiadokumentide süsteem vajab arutelu ja ajakohastamist.²⁰

4.2. Kõrgharidusalaste arengukavadega süsteemiga seotud soovitused

1. Hinnata kõrgharidusalaste strateegiadokumentide eesmärkide, meetmete, indikaatorite ja andmeallikate kaardistusega välja tulnud „valgete laikude“ olulisust kõrghariduse poliitilise ning administratiivse juhtimise teabevajaduse aspektist (HTM jm ministeeriumid, kõrgkoolid jt) (>).
2. Juhul kui HTM-i esindajate hinnangul kõrgharidusalaste arengukavade eesmärgid ja meetmed oluliselt ei muutu 2010/2011, kaaluda puudevate või halvasti töötavate indikaatorite lisamist või asendamist HTM-i tööplaanis, EHIS-es, Statistikaametis või ESTA-s leiduvate indikaatoritega.²¹
3. Moodustada PRIMUS programmi või HTM-i juures ajutine ekspertnõukogu kõrgharidusalaste strateegiadokumentide, andmebaaside ja andmekorje süsteemianalüüsi kavandamiseks ning hindamiseks (süsteemianalüüs on sisendiks haridusvaldkonna üldstrateegia koostamisele). On

¹⁹ RAKE & Geomedia (2009) Riigi tasandi strateegilise juhtimise ning planeerimise analüüs. Koondraport. Teostajad: Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuuringute keskus [RAKE] ja Konsultatsiooni- ja koolituskeskus Geomedia OÜ. Tellija: Rahandusministeerium ESF-i kaasrahastusel. 97 lk + 2 lisamaterjali (sh Soome reformikogemuse analüüs, A. Kasemets).

²⁰ Projekti soovituste rakendamisvõimalused sõltuvad HTM-i jt PRIMUS partnerite strateegilise juhtimise valikutest.

²¹ Täpsema eesmärkide ning indikaatorite kaardistuse alusel saab edasi minna eesmärkide-indikaatorite-andmeallikate võrdlusega küsides, kas-kus on võimalik arengukavade sarnaseid eesmarke, indikaatoreid, mõõtmisi ja aruandlust kokku võtta?

vajadus korrastada kõrghariduse strateegiadokumentide sisu (dokumentide omavaheline ajaline ja hierarhiline seos, ülesehitus, terminoloogia, indikaatoritüübid jm) ning luua sellega kõrghariduse valdkonnas alus riigi arengukavade läbimõeldud koostamiseks tulevikus.

4. Koostada kõrghariduse juhtimisega seotud indikaatorite määratlemise alused ja juurutada väljundite, tulemuste ning mõjude hindamise süsteem, mida toetavad EHIS-e, Statistikaameti ja ESTA andembaasid (HTM 2009; Kroos 2009a; seos: RAKE ja Geomedia 2009).²²

5. Kaasata konkreetsete uurimisvaldkondade teadlasi juba arengukavade koostamise või hindamise algaasis otsustusprotsessi, et seda teaduspõhisemaks muuta ja leida kõrghariduse probleemide ning eesmärkide seireks teadusuuringutes kasutatavaid indikaatorid.²³

6. Leida võimalusi kõrgkoolide kvaliteedikindlustuse valdkonnas:

- a) enesehindamise raportite koostamise lihtsustamiseks ja kulude vähendamiseks (vt Lisa 3);
- b) kõrgkoolide akadeemiliste subkultuuride väärtustega kooskõlalise süsteemi kujundamiseks, mis oleks toetav, mitte hindav ja „olelusvõitlust teravdav“ (Kroos 2009b);
- c) kõrgkoolide teaduskondades, instituutides jm kõrghariduse kvaliteedi edendamise tegevate rühmade/inimeste tunnustamiseks ja toetamiseks (Kroos 2009b);
- d) kõiki ülikooli kaasavate arengudiskussioonide jätkamiseks saavutamaks ühine arusaam doktoriõppe eesmärkidest ja kvaliteedist (A.Kärner, seminar 22.05.09).

7. Kaaluda koostöös Riigikogu kultuurikomisjoniga kõrg- ja rakenduskõrghariduse üldstrateegia (visiooni) koostamist, et anda pikaajalised arengusuunad Vabariigi Valitsuse või HTM-i tasandil kinnitatavatele valdkonnaarengukavadele, samuti HTM-i valitsemisala asutuste organisatsiooni-arengukavadele (T.Annus; Kroos 2009a jt; seos: RAKE ja Geomedia 2009).

8. Ühildada kõrghariduse juhtimises valdkonnaarengukavade ja HTM-i valitsemisala arengukava „Tark ja tegus rahvas“ eesmärgid, dubleerimise vältimiseks seostada või ühendada arengukavade meetmeid, indikaatorid ja seiretsükleid ühtsesse süsteemi (HTM; RAKE ja Geomedia 2009).

9. Täiustada HTM-i valitsemisala strateegiadokumentide täitmise aruandluse süsteemi nii, et oleks välistatud asjatud dubleerimised ja tagatud aruandluse selge praktiline väljund. Sh tuleks erinevate aruandluse tulemusi kasutatavate sihtrühmadega (nt HTM-i osakonnad, kõrgkoolid, Rahandusministeerium, Riigikontroll jt) läbi rääkida neid huvitavate indikaatorite tunnused, mõõtmisviis, -sagedus ja andmebaaside rakendused (seos: RAKE ja Geomedia 2009).

10. Korraldada PRIMUS-e ja/või HTM-i eestvõttel igal aastal kõrghariduspoliitika kavandamise, hindamise ja uuendamise seotud kõrgharidusuuringute vajaduse arutelud, et selgitada teabe vajadust ning parandada teadlaste ja riigiasutuste kommunikatsiooni.²⁴

Kõrgharidusalaste uuringuprioriteetide ettepanekud on esitatud käesoleva ülevaate lisas 3.

²² Vähenda ambitsioonikust, et indikaatorites on vaja alati täpseid numbreid. See võib viia absurdini, nt doktoriõppe lõpetamise puhul sihttasemete tõstmine eeldaks tulevikus 100% doktorantide lõpetamist. Piisaks kui lõpetanute arv tõuseb ja katkestanute arv väheneb. Me ei tea praegu kui palju on riigi tellimus tulevikus ja ei tea ka paljusid muid tegureid (P.Tatunts, seminar 22.05.2009). **Vrd: „Tulemusjuhtimise edendamise instrumendid, sh indikaatorid ja erinevad sihttasemed, võivad muutuda asjaks iseenesest, kui nad ei keskendu juhtimise eesmärkide saavutamisele, sh kodanike (tarbijate) kasu ja elukvaliteedi (rahalolu) kasvule.** Nii Soomes kui Hollandis on valitsusprogrammide tulemusjuhtimise mõõtmise ja indikaatoritega seotud diskussioonid viinud järelduseni, et kõiki valitsuse eesmärgi ei saa ega peagi kvantitatiivselt mõõtma, sest sageli on ministeeriumites ning rakendusasutustes ülesandeid, mille mõõtmiseks on raske välja töötada arvulisi indikaatoreid. Kaks soovitus: a) haridus-, kultuuri- keskkonna- jms poliitika tarbeks on mõistlik kokku leppida *süsteemse hindamise kontseptsioon* (tehniliste indikaatorite asemel), mille raames kasutatakse kvalitatiivseid hindamismeetodeid; b) leppida kokku, et tulemuseesmärgid ning -indikaatorid ei kata kõiki tegevusi; selle asemel keskendub tulemuseesmärk ja vastav indikaator kõige olulisematele tulemustele (Kasemets A. (2009) Riigi tasandi strateegilise tulemus- ja finantsjuhtimise valikud OECD, Soome ja Hollandi allikate põhjal. Väliskogemuse uuringu aruanne Rahandusministeeriumile. Käsikiri, 63 lk).

²³ *Kui arengukava eelnõus on millegi alusel eesmärk paika pandud, siis mõõdik pannakse kuidagi tavaloojaka alusel. Aga see on ju sotsiaalteadlase põhiküsimusi, kuidas asju mõõta! Minu teada ei ole tellitud sotsiaalteadlastelt mõõdikute väljatöötamist ega küsitud kuidas arengukavade eesmärgi mõõta. Siin võiks olla koostöö ja kokkupuutepunkt* (R.Murakas, seminar 22.05.2009) Vt ka OECD haridusvaldkonna võrdlevuuringuid: www.oecd.org/edu/workingpapers

²⁴ vrd nt Cross, M., Henke, R., Oberknezev, P. & Pouliasi, K. (2000). Building bridges. Towards effective means of linking scientific research and public policy. Utrecht: AWSB/Ercomer (vt ka käesoleva ülevaate lisasid 2, 3 ja 4).

4.3. Strateegiadokumentide sisuanalüüsi tulemuste rakendusvõimalused

- **Riigiasutused** (HTM, sh SA Archimedes; MKM; RM, sh Statistikaamet; Riigikantselei):
 - kõrgharidust käsitlevate strateegiadokumentide eesmärkide, meetmete, tegevuste, indikaatorite ja andmeallikate 'inventuur' aitab kaasa süsteemi halduskoormuse analüüsile ja optimeerimisele (dubleerivate tegevuste kaardistus ja koondamine, vähemoluliste tegevuste lõpetamine, riigiasutuste halduskoormuse vähendamine);
 - kõrgharidusvaldkonna strateegiadokumentide vaheliste seoste analüüsi vajaduse määratlemine, dokumentide seoste korrastamine (sisulised eesmärkide, meetmete, indikaatorite ja andmeallikate ristviited, sünkroonsus, seos tööplaaniga jm);
 - Statistikaameti ja ESTA andmete baasil on võimalik mitmed riigi arengukavade mõõdikute kaardistamisel jäänud „valged laigud“ olemasolevate andmetega täita.²⁵
- **Kõrgkoolide juhtkonnad, arenduseksperdid, õppekavade kujundajad jt:**
 - süstematiseeritud taustinfo oma seisukoha kujundamiseks ja riigi tasandi strateegiadokumentide koostamises, hindamises ja muutmises osalemiseks;
 - taustinfo riigi tasandi strateegiadokumentide eesmärkide, meetmete ja indikaatorite sidumiseks oma kõrgkooli arengukavaga;
 - riigi ja kõrgkooli tasandi arendustegevuste sünkroniseerimise võimalused;
- **Kõrgharidusuuringute turul tegutsevate teadlased, uuringugrantide taotlejad:**
 - kõrgharidusega seotud strateegilise juhtimise teabevajaduse kaardistus;
 - kõrghariduse uurijate ja riigiasutuste (HTM, MKM jt) esindajate vahelise kommunikatsiooni edendamine (eelinfo riigi ametliku teabevajaduse kohta);
 - ideepank lisandväärtust (uut teadmist) pakkuvateks rakendusuuringute taotlusteks
- **Kõrghariduse juhtimise uurimisest huvitatud üliõpilased ja nende juhendajad:**
 - ideed praktilisi probleeme puudutavateks seminari- ja lõputöödeks;
 - taustinfo haridusteadlase karjääri planeerimiseks (Eestis vabad uurimisnišid), jms.

A.Kasemets

²⁵ Enne indikaatorite ja andmekorje süsteemi täiustamise ülesannet on vaja HTM-i eestvõttel üle vaadata eesmärkide ja meetmete struktuur. Eesti Statistikaameti andmete baasil on võimalik mitmed arengukavade indikaatorite kaardistamisel jäänud „valged laigud“ olemasolevate andmetega täita. K.Kroosi tabelites on see lihtsasti tehtav (T.-L. Rummo-Laes, seminar 22.05.09). Teine võimalik indikaatorite ja mõõtmisviiside, sh meetodite infoallikas on ESTA-s olevad kõrgharidusuuringud (vt L.Veski 2009; V.Veltmann 2009) ja kolmas (kui EHIS-est, ESA-st ja ESTA-st ei piisa) on uute kõrgharidusuuringute tellimine.

5. Eesti kõrgharidusuuringute ja kõrgharidusalaste riigi strateegiadokumentide seoste analüüs

Järgnevalt vaadeldavad L.Veski (2009) ja V.Veltmanni (2009) analüüsid keskenduvad riigi kõrghariduspoliitika juhtimisega seotud strateegiadokumentide ja ESTA andmebaasi kõrgharidusuuringute seoste kaardistamisele. Analüüsitude tulemused annavad ülevaate olukorrast riigis ja on kasutatavad nii poliitika foonikirjelduse, võrdlusandmete saamise kui arengukavade kujundamise andmeallika funktsioonides (vt p. 2). Teisalt pakub riigi strateegiadokumentide eesmärkide struktuurist lähtuv ülevaade mitmeid võimalusi ka kõrgharidusuuringutega tegelevatele teadlastele, sh planeeritavate uuringute ja riigi teabevajaduse sidumine sellisel viisil, et uuringutulemused oleksid paremini kasutatavad kõrghariduspoliitiliste valikute arutelus (diskursuses) ja administratiivses juhtimises (vt p. 4.3).

5.1. Kõrgharidusuuringute riigi arengukavades rakendamise potentsiaal

Kaks lähteülesannet. Esiteks, analüüsida Eesti kõrghariduspoliitika teadmispõhisust tagava süsteemi toimimist olemasolevate uuringute teabe kasutamise ulatuse ning potentsiaali kaudu. Teiseks, tuua välja võimalikud kõrghariduspoliitika valdkonnad, mis nõuavad kompleksseid sotsiaalteaduslikke uuringuid tagamaks riiklike arengukavade mõjude paremat hindamist.

18.12.2009 seisuga on analüüsitud riigi arengukavade 15 eesmärgikategooria ja sarnase sisuga kõrgharidust käsitlevate teadusuuringute (86) seosala Eesti Sotsiaalteadusliku Andmearhiivi (ESTA) ja Eesti Teaduse Infosüsteemi (ETIS) andmebaaside põhjal, hinnatud ESTA-s arhiveeritud andmestiku taaskasutuse võimalusi ning soovitatud prioriteetseid uurimissuundi kõrghariduse kvaliteedi ja elukestva õppe eesmärgikategooriates (Veski 2009).²⁶

Riigi arengukavade eesmärkidega seotud indikaatorid peaksid vastavalt Vabariigi Valitsuse 2005.a arengukavade määrusele nr 302 ja Rahandusministeeriumi 2007.a ringkirja soovitudele olema varustatud alg- ja sihttasemega ning andmeallikaga, kust info pärineb. Arengukavade kaardistuse käigus jagunesid mõõdikute allikad 8 kategooriasse (Kroos 2009a, vt ka lisa 4).

L. Veski (2009) analüüsis kasutatakse neist 4 kategooriat, sh:

- Riigi statistilised vaatlused (Eesti Statistikaamet)
- Riiklik register (Eesti Hariduse Infosüsteem – EHis vms)
- Ministeerium või selle allüksus (sh programmi elluvijja, selle aruandlus jm)
- Spetsiaalne andmekogumine (ministeeriumite või teistest allikatest rahastatud rakendus- ja alusuuringud).

Esimene samm eesmärkide indikaatorite ning uuringute seoste otsimisel on vaadelda, kuivõrd võetakse arengukavade koostamisel arvesse olemasolevate uuringute tulemusi, st mil määral kasutatakse uuringuid mõõdikute algtaseme allikana. Arengukavade sisuanalüüsis ilmneb, et seda ei ole tehtud süsteemselt - arusaamatuks jääb, miks (kui üldse) just konkreetseid uuringuid mainitakse, kuidas need on seotud mõjude hindamisega või baas- ja sihttasemete määramisega. Analüüsi kohaselt on antud perioodil (2000-2009) ESTA-s ja ETIS-es 9 uuringut, mille tellijaks/finantseerijaks on uuringukirjelduses märgitud Haridus- ja Teadusministeerium [HTM]. Seejuures avaliku teabe põhjal ei ole enamasti võimalik öelda, milliste riigi tasandi arengukavade või õigusaktidega need uuringud on seotud. Samuti võib andmebaaside puuduliku info tõttu oletada, et uuringute valimisse ei ole sattunud kaugeltki kõik HTM-i tellitud uuringud.

Teine samm on uurida, mil määral plaanitakse strateegiadokumentide hindamiseks tulevikus mõjuuuringuid tellida. Selleks vaadeldakse, milliste väljund-, tulemus- või mõjuindikaatorite

²⁶ Veski L. (2009) [Kõrgharidusega seotud arengukavade seos ministeeriumite tellitud sotsiaalteaduslike uuringutega](#) – 18.12.09

andmeallikateks on strateegiadokumentides toodud spetsiaalne andmekogumine. K.Kroosi (2009a) koostatud eesmärkide, mõõdikute ning andmeallikate kaardistuse andmetel on spetsiaalse andmekogumise kaudu mõõdetavaid indikaatoreid ainult neli ja need puudutavad ühte Inimressursi Arendamise Rakenduskava alaeesmärki²⁷ ja ühte strateegia Tadmistepõhine Eesti alaeesmärki.²⁸ Tegemist on kõrghariduse kvaliteedi kategooria eesmärkidega. **Arvestades arengukavade üld- ning alaeesmärkide (n>77) ja indikaatorite koguhulka, on spetsiaalselt mõjude hindamiseks/tagasisideks tellitud uuringute arv märkimisväärselt väike.**²⁹

Eelneva põhjal võib järeldada, et **uuringu kasutamine pole arengukavade ning seonduvate õigusaktide koostamises ning hindamises praegu kuigi süsteemne. Uuringuid tellitakse ja arengukavasid koostatakse, kuid omavaheline side kahe tegevuse vahel on nõrk.** Uuringute kohta käiv info on napp ja ebatäielik, isegi kahe andmebaasi (ESTA kõik ja ETIS "kasvatusteadused") peale kokku. Ka ESTA juurde spetsiaalselt PRIMUS programmi eesmärkide raames loodud alamandmebaas kõrgharidusuuringutest (vt p. 3) ei sisalda uuringute kohta piisaval määral infot, mis oleks vajalik andmete taaskasutamiseks või tehtud uuringutest korraliku ülevaate saamiseks. See viitab tungivale vajadusele ministeeriumite jt asutuste poolt maksumaksjate raha eest tellitavate uuringute süsteemseks sisestamiseks ESTA-s, kus uuringukirjeldused varustatakse koheselt vajaliku lisainfoga ning tehakse võimalikuks uuringuandmete lihtne leidmine ja avalikes huvides taaskasutamine.

Vaatamata asjaolule, et kõrgharidust käsitlevate teadusuuringute ja arengukavade vahel puudub enamasti selgelt väljendatud (viidatud) kavatsuslik seos, püüdis L.Veski (2009) analüüsi teises osas kirjeldada olemasoleva arengukavade ning uuringute sisuinfo põhjal nende potentsiaalset ehk ettekatsemata seost. Antud seoste kirjelduse tõlgendamisel tuleb silmas pidada, et uuringute ja indikaatorite seostamine on pigem tunnetuslik ning seda kahel põhjusel. Ühest küljest ei ole ESTA-s ning ETIS-es leiduv info uuringute-analüüsides kohta veel piisavalt põhjalik ja teisest küljest võivad uurimistulemused olla aegunud või kogutud teistel (hariduspoliitikaga nõrgalt seotud) eesmärkidel, et indikaatori alg- või sihttaseme allikaks olla.

K.Kroos (2009a) on strateegiadokumentides sõnastatud eesmärgid jaotanud 15 kategooriasse, mida L.Veski kasutas oma analüüsis kahel tasandil.

Esmalt koostati ülevaade kõikidest kategooriatest ja nendega potentsiaalselt seonduvatest uuringutest kõrvutades 86 kõrgharidusalase sotsiaaluuringu ESTA-s ja ETIS-es leiduvat infot 15 arengukava eesmärkide/tegevuste ja nende indikaatoritega. Eesmärgiks oli leida olemasolevate uuringute seast võimalikke indikaatorite algtaseme (või erandkorras analüüsides soovitatavaid sihttaseme) allikaid. Kuna aga eesmärgikategooriad on koostatud nii, et üks eesmärk võis korruga kuuluda mitmesse kategooriasse, siis annab järgnev tabel 2 meile vaid üldpildi olukorrast näitamaks, et andmebaasides leidub küllaldaselt informatsiooni kõrgharidusuuringute kohta. Uuringute suhtarvuline seos eesmärkide saavutamise mõõdikutega jääb enam-vähem ühele tasemele, st **mida rohkem indikaatoreid ühe eesmärgi saavutamiseks on määratud, seda rohkem leiab ESTA andmebaasist vastavaid uuringuid, mida võiks kasutada indikaatorite määramise allikana** (vt tabel 2).

Teiseks tasandiks on eesmärgikategooriate sisuline vaatlus. Üks teistest eristuv kategooria, mis ei ole üheselt ja selgelt registriandmete ja statistikaga mõõdetav, on kõrghariduse kvaliteedi kategooria. L.Veski peab mõttekas lähemalt vaadelda kõrghariduse kvaliteedi tõstmisega seonduvaid üld- ja alaeesmärke, mille mõõtmiseks on vajalik interdistsiplinaarne nii kvantitatiivseid kui kvalitatiivseid mõõtmisviise hõlmav lähenemine.

²⁷ Alaeesmärk: Teadus- ja arendustegevuse konkurentsivõimeline kvaliteet ja mahu kasv (Kroos, 2009a)

²⁸ Alaeesmärk: Toetatakse ülikoolide ja uurimisasutuste teadlaste uuringute ja analüüsides läbiviimisel [ning] meetmeid ka sõltumatu poliitikaanalüüsi suutlikkuse tõstmiseks ja koostöövõrgustike tugevdamiseks (Kroos 2009a)

²⁹ Lähtudes varasematest uuringutest (Kenkmann, Ginter, Kasemets 1998; Kasemets, 2002 jt) ja ajakirjas Riigikogu Toimetised avaldatud uuringute publikatsioonidest, võib hinnanguliselt pakkuda, et neid seoseid on vähemalt kolm korda rohkem, kuid nii hea avaliku halduse printsiipide (sh otsuste dokumenteeritus ja läbipaistvus – OECD Sigma 1998) kui akadeemilise viitamise põhimõtete puuduliku järgimise tõttu ei ole võimalik seoste sagedust tekstide põhjal hinnata. A.Kasemets

Tabel 2. Uuringute võimalik seos arengukavade indikaatoritega eesmärgikategooriate lõikes

A. Eesmärkide kategooriad	B. Indikaatori sagedus	C. Vähemalt ühe (ala)eesmärgiga või indikaatoriga potentsiaalselt seonduv uuring
1. Õppekava, -töö	4	1. 2005. aasta viiendaste uuring (2006) 2. LÜKKA õppekavaarenduse alaprojekt - Õppekavade toimimise uuring (2006))
2. Teadus- ja arendustöö	4	1. Hariduspoliitilised tegurid E-õppe mõjutajana kõrgkoolides (2005-2007)
3. Rahvusvahelistumine	9	1. Doktorite karjääriuuring (2007)
4. Õppejõud ja teadlased	5	1. Doktorite karjääriuuring (2007) 2. Õppejõudude õpetamisoskuste koolitusvajaduse uuring (2005-2006)
5. Üliõpilased (v.a dok)	0	
6. Õppeasutuste administratsioon	0	
7. Õppevahendid	0	
8. Infrastruktuur	2	
9. Doktorantuur	6	1. Doktorite karjääriuuring (2007); 2. Eesti doktoriõppe kvaliteedi, tulemuslikkuse ja jätkusuutlikkuse tagamise süsteem (2005-2008)
10. Rahastamine	4	
11. Kätesaadavus	11	1. Eesti üliõpilaste sotsiaal-majandusliku olukorra ning praktika, nõustamise ja varasemate õpi- ja töökogemuste arvestamise (VÕTA) uuring (2006) 2. Kõrgkoolis akadeemilist toimetulekut mõjutavad tegurid (2009-2014) 3. Mittenormatiivse õpiedu asjaolud ja motivatsioon (2006) 4. Katkestanute uuring "Uus algus" (2006); 5. Nõustamine Eesti kõrgharidussüsteemis (2006); 6. Õiglane ligipääs kõrgharidusele Eestis (2009)
12. Kvaliteet	20	1. 2005. aasta viiendaste uuring (2006) 2. Eesti doktoriõppe kvaliteedi, tulemuslikkuse ja jätkusuutlikkuse tagamise süsteem (2005-2008) 3. Kõrgkoolis akadeemilist toimetulekut mõjutavad tegurid (2009-2014) 4. LÜKKA õppekavaarenduse alaprojekt - Õppekavade toimimise uuring (2006) 5. Mittenormatiivse õpiedu asjaolud ja motivatsioon (2006) 6. Katkestanute uuring "Uus algus" (2006) 7. Nõustamine Eesti kõrgharidussüsteemis (2006) 8. Tööandjate uuring (2007) 9. Ülikoolide kvaliteedialase olukorra kaardistamine (2006) 10. Ülikoolide praktikajuhendajate uuring (2006)
13. Teadmispõhine ühiskond/majandus	10	1. Analüüs erinevate koolitusvaldkondade lõpetanute seisundite kohta tööturul ametialade, haridustasemete ja majandusharude lõikes (2005) 2. Doktorite karjääriuuring (2007); 3. Eesti doktoriõppe kvaliteedi, tulemuslikkuse ja jätkusuutlikkuse tagamise süsteem (2005-2008); 4. Inimkapitali väärtustamine Eesti tööturul: üleharitus ja hariduse mittevastavus töökoha nõuetele (2005-2008); 5. Koolitussüsteemi kvantitatiivsest arengust ja tööturg (2006-2010); 6. Kõrghariduse omandanute ja õpingud katkestanute võrdlus töötasult laekunud tulumaksu põhjal (2005); 7. Teadmispõhise majanduse suunas liikumiseks vajaliku tööjõu- ja koolitusvajaduse väljaselgitamine (2008-2009); 8. Tööandjate uuring (2007)
14. Elukestev õpe	3	1. 2005. aasta viiendaste uuring (2006) 2. Analüüs erinevate koolitusvaldkondade lõpetanute seisundite kohta tööturul ametialade, haridustasemete ja majandusharude lõikes (2005) 3. Doktorite karjääriuuring (2007) 4. Eesti üliõpilaste sotsiaal-majandusliku olukorra ning praktika, nõustamise ja varasemate õpi- ja töökogemuste arvestamise (VÕTA) uuring (2006) 5. Haridus ja tööturg Eestis (2007)
15. Muu	8	1. 2005. aasta viiendaste uuring (2006) 2. Eesti üliõpilaste sotsiaal-majandusliku olukorra ning praktika, nõustamise ja varasemate õpi- ja töökogemuste arvestamise (VÕTA) uuring (2006) 3. Kõrgkoolis akadeemilist toimetulekut mõjutavad tegurid (2009-2014) 4. Mittenormatiivse õpiedu asjaolud ja motivatsioon (2006) 5. Katkestanute uuring "Uus algus" (2006) 6. Nõustamine Eesti kõrgharidussüsteemis (2006)

Autorid: K. Kroos 2009a (A, B), L. Veski (C loend ESTA ja ETISE põhjal) - vt ka käesoleva ülevaate lisa nr 4.

5.2. Kõrghariduse kvaliteedi indikaatorid ja käsitlused Eesti uuringutes

5.2.1. Kõrghariduse kvaliteedi käsitlused Eesta teadusuuringutes

ESTA-sse koondatud kõrgharidusuuringute läbivaatamisel leiti **19 kõrghariduse kvaliteediga seonduvat võimalikku indikaatorit või tunnust, mis pärinesid 16 erinevast uuringust**, sh 6 neist on seotud LÜKKA projektiga (Veltmann 2009). Kuna strateegiadokumentides välja toodud eesmärgid on enamasti sõnastatud üldisemalt, siis ei olnud otstarbekas uuringutest leitud indikaatoreid üks-ühele riigi eesmärkidega kõrvutada, kuid analüüs näitab selgelt, milline on olemasolevate uuringute potentsiaal riigi arengukavade võimalike indikaatorite andmeallikana. Seega võib väita, et **kõrghariduspoliitika kavandamisel on võimalik olukorra kirjeldamisel teatud määral arvestada olemasolevate uuringute andmetega ning tegevuste mõjude hindamiseks tellida jätku-uuringuid, mis koguvad võrreldavaid andmeid** (Veski 2009).

Analüüsis ilmnes probleemina, et **kõrghariduse kvaliteedi kategooriasse kuuluvate eesmärkide saavutamise mõõdikud/indikaatorid ei ole arengukavades enamasti kõige täpsemad ega vasta viiele SMART kriteeriumile**, sh spetsiifilisus (konkreetne, eristuv), mõõdetavus (objektiivselt hinnatav), ajastatus (määratletud tähtaeg), reaalsus (teostatav antud tingimustel) ja teadvustatus (kokku lepitud ja omaksvõetud). Kui teiste eesmärgikategooriate mõõtmisel saab hakkama seni süstemaatiliselt kogutud andmetega (nt Statistikaamet, EHIS), siis kvaliteedi kasvu mõõtmiseks ainult neist ei piisa. Üliõpilaste arvu, doktorikraadide või finantseerimise mahu kasv ei pruugi tingimata tähendada õppe paremat kvaliteeti. Et hindamine hõlmaks võimalikult palju kvaliteedi tahke, on analüüsi põhjal soovitatud HTM-l **keskenduda koostöös kõrgkoolide esindajate ning haridusteadlastega kõrghariduse kvaliteedi kontseptsiooni küsimustes teadlikkuse kasvu ja laiema konsensuse saavutamisele**.³⁰ Üks eesmärkide mõõdetavuse parandamise vahendeid võib olla kokkuleppe, et teatud kvaliteedi-eesmärkide hindamiseks rakendatakse Soome jt riikide eeskujul süsteemse kvalitatiivse analüüsi meetodeid (Kasemets 2009 – viidatud Veski, 2009).

Kirjanduse põhjal võib väita, et hetkel ei ole kõrghariduse kvaliteedi komponentide mõõtmiseks rahvusvaheliselt kokku lepitud universaalset kvaliteedi kontseptsiooni ega juhtimismudelit. Kuna kvaliteet on kirjeldatav erinevate kriteeriumite kaudu, soovitakse enne kvaliteedi hindamist selgeks teha, millised on kvaliteedi kriteeriumid iga huvitatud sihtrühma jaoks (Iacovidou et al. 2009; Warn ja Tranter 2001 jt - viidatud Veski 2009). PRIMUS programmi raames läbi viidavas kõrgkoolide kvaliteedikindlustamise pilootprojektis on esimesed sammud selles suunas astutud. Kõrgharidusega seotud huvigruppideks on välja toodud üliõpilased, tööandjad, kõrgkoolide partnerid ja teised ühiskonna esindajad. Kõrghariduse kvaliteedi kriteeriumeid on nimetatud pilootprojekti juhendis üheksa ja üheks neist on huvigruppidega seonduvad tulemused – hinnanguga seonduvad näitajad ning toimenäitajad. Just siin võib abi olla spetsiaalselt kogutavatest rahulolu-uuringutest ja ESTA andmebaasis olevatest varasematest uuringutest.

Kokkuvõttes toob L.Veski välja järgmised soovitud kõrghariduse kvaliteedi uurimiseks:

- Huvirühmade uuring, selgitamaks välja kvaliteedi kriteeriumid (sh nende olulisus) ja huvirühmade hinnangud nende kriteeriumite täitmisele. Kõrvutades kriteeriumite olulisust ja hinnangut nende täitmisele, on võimalik välja selgitada probleemkohad kõrghariduse kvaliteedis – kuhu oleks vaja suunata rohkem ressursse või mille peale liiga palju kulutatakse (Iacovidou et al, 2009). Võimalikud kriteeriumid - õppekavad, nõustamisteenused, õpetamise protsess, õppejõudude kompetents, õppevahendid jm.
- Tudengite tagasiside ainetele jm kvaliteedikriteeriumite täitmisele, v.a kriteeriumitele, mis eeldavad aktiivset tööturul osalemist.

³⁰ Vaatamata asjaolule, et on EKKA, enesehindamise juhendid jm algatused, tekitab kõrghariduse kvaliteedikindlustamise lähenemise raamistik erinevates kõrgkoolides veel hulganisti küsimusi (vt nt K.Kroos 2009b; ESTA: P.Virkus 2009 jt).

- Vilistlaste tagasiside kõrgkooli kvaliteedikriteeriumite täitmisele, sh õppekavadele, erialale ja praktikavõimalustele.
- Vilistlaste tagasiside koolis omandatavate pädevuste asjakohasusele, lähtudes tööturul reaalselt vajalikest pädevustest.³¹

Üldiselt on arusaadav, miks enamuse indikaatorite andmeallikatena kasutatakse statistikat, mitte eraldi tellitud uuringuid, kuid kohati, just kvaliteediga seotud küsimustes (nt õppe, teadus- ja arendustegevuse või nõustamise kvaliteet,) ei saa lähtuda ainult kvantitatiivsetest andmetest. Olulisemate, riigi jaoks prioriteetsete tulemus- ja mõjueesmärkide indikaatorite andmeallikas võiks olla regulaarne statistiline vaatlus, kuid registreeritud ja statistikaga katmata indikaatorite määramiseks on vajalikud spetsiaalsed (kordus)uuringud.

Hetkel ei kasutata kõrghariduse arengukavade eesmärkide seadmise juures teaduslikku ekspertiisi piisaval määral, kuigi ESTA ja ETIS andmebaasides leiduvate uuringute näol on potentsiaal selleks olemas, eriti just kvaliteedi kategooria eesmärkide mõõdikutega sidumiseks (nt vilistlaste uuringud). **Kõrghariduse kvaliteeti puudutavate eesmärkide saavutamise mõõtmiseks võiks kõigepealt koostöös kõrgkoolide haridusteadlastega võrrelda Eesti ja OECD riikide haridusuuringute indikaatoreid ning viia läbi huvirühmade uuringu, mis:**

- aitab täpsustada kõrghariduse kvaliteedi kontseptsiooni ja taotleda osapoolte konsensust;
- seejärel püstitada eesmärgid, valida sobivad mõõdikud ning tellida (lisaks registreeritud ja statistiliste vaatluste andmetele) spetsiaalsed kordusuuringud (nt 4 aastase intervalliga).

Analüüs toob esile poliitika kavandamise, mõjude hindamise (sh uuringud) ja uuringute arhiivi süsteemse sidustamise vajaduse: **et tagada teadusliku ekspertiisi süsteemne kaasamine poliitika planeerimise ja õigusloomesse, võiks riigieelarve vahenditest tellitavate uuringute lepingutes sätestada uuringute ESTA (või ETIS) andmebaasi üleandmise nõude.** ESTA üheks peaülesandeks on sotsiaalse juhtimise ülesannete lahendamiseks vajaliku info koondamine ja riigiasutustele edastamine. Sel viisil oleks info ministriumide jt riigiasutuste tellitud uuringute kohta piisav ja vabalt kättesaadav nii ministriumidele endile kui teadlastele. See aitaks omakorda kaasa järelduste verifitseerimisele ning uuringute dubleerimise vähendamisele, kuna arengukavasid planeerides tellitaks ainult seda infot, mis on riigil puudu.

Nii ESTA kui ETIS võiksid sisaldada palju rohkem infot iga kirje kohta. Hetkel on infolahtrid küll olemas, kuid infoga tihtipeale täitmata. Sel viisil on raske kindlaks teha, milline on uuringu eesmärk, finantseerimisallikas, meetod või valim. Samuti tuleks kasutada lahtrite täitmise juures võimalusel standardiseeritud rahvusvaheliselt võrreldavat süsteemi.

Vahekokkuvõtteks võib öelda, et läbiviidud kõrgharidusalaste strateegiadokumentide ning teadusuuringute seoste **analüüsi põhitulemus on osutamine olemasoleva teabe ja kompetentsi potentsiaalselt paremale kasutamisevõimalusele arengukavade omavahelisel seostamisel, ettevalmistamisel (sihtide seadmisel) ning tulemuste mõõtmisel** (vt Veski 2009).

5.2.2. Kõrghariduse kvaliteedi indikaatorid ESTA andmebaasi uuringutes

V.Veltmanni töö ülesandeks oli koondada olemasolevaid kõrgharidusuuringutes rakendamist leidnud indikaatoreid ja tunnuseid, mida saab kasutada kõrghariduse kvaliteedi erinevate komponentide mõõtmiseks ning hindamiseks. Kõrghariduse kvaliteediga seotud indikaatorite loetelu valmimise hetkeks (10.12.09) oli ESTA-s kokku 87 kõrgharidusega seotud uuringut ning muud publikatsiooni, millest 16 sisaldasid sobivaid indikaatoreid ($n > 22$) ning mille raportid (uuringute aruanded, küsimustikud, andmed) olid antud ajahetkel ESTA-s kättesaadavad. Ühtlasi selgus, et 38 ESTA-s kaardistatud uuringu andmed ning ankeedid polnud osaliselt või täielikult

³¹ L.Veski märgib, et teatud tegevusi on juba tehtud või tehakse mõne kõrgkooli puhul regulaarselt, kuid ühtse kvalitatiivse kvaliteedikontrolli uuringu kohta praegu uuringute andmebaasidest informatsiooni ei leia. Erandiks võib ehk pidada 2006. aastal läbi viidud kõikide Eesti avalik-õiguslike kõrgkoolide vilistlaste uuringut LÜKKA projekti raames (vt www.ut.ee/lykka).

kättesaadavad ja 33 uuringut ei sisaldanud kõrghariduse kvaliteediga seonduvaid indikaatoreid ning tunnuseid (Veltmann 2009).³²

V. Veltmanni uurimistöö struktuur lähtub K. Kroosi (2009a; lisa 4) ja L. Veski (2009) aruannetes ja SA Archimedes PRIMUS programmi raames koostatud juhendis „Kõrgkoolide kvaliteedi-kindlustuse protsesside juhtimise alused ja kord“ esitatud kõrghariduse kvaliteedi hindamise kategooriatest. Uuringute uurimistöö tulemused aitavad vastata eelkõige kahele küsimusele:

- Millised kõrghariduse kvaliteedi komponendid käsitlevad uuringud on antud ajal ESTA-s olemas ja kasutatavad (sh kas andmebaas sisaldab lisaks uuringute üldkirjeldusele andmestikku, meetodikat, ankeeti ja kodeerimisjuhendit)?
- Milliseid kõrghariduse kvaliteedi hindamise indikaatoreid ja millise detailsusega (nt indikaatori kirjeldus, tunnus, küsimus) on võimalik ESTA andmebaasi uuringutest leida?

ESTA uuringutest leitud indikaatorid/tunnused 9 kvaliteedi hindamise kategooria lõikes:

Õppekorraldus ja praktika   1. Õppekavad (eelkõige õppekavade paindlikkus ja valikuvõimalused, aga ka vastavus tööturu vajadustele) Õppetöö korraldus (Üliõpilaste rahulolu, õppejõudude rahulolu)   2. Praktika osakaal õppetööst (reaalne praktika osakaal, hinnangud praktika osakaalule)   3. Õppejõu ja üliõpilase vahelised kontaktid ja vastastikune tagasiside (Millisel määral toimib?)   4. Õppevormid (Seminarid või loengud? Osalejate arv?)   5. Õppimisele kulutatud aeg (pikem aeg = parem kvaliteet)   6. Õpetatavate teadmiste vastavus reaalsetele vajadustele   Õppejõudude koolitus ja pädevuse tõstmine   7. Õpetaja pädevus (aine valdamine, lisakoolitused, praktilised kogemused)   Koostöö   8. Koolide sidemed ja koostöö ettevõtlus sektoriga (Kui palju? Millisel määral? Kaootiline või pidev?)   9. Koolide omavahelised sidemed (Õppekavade ühtlus? Õppejõudude jagamine?)   10. Ühtsete andmebaaside olemasolu (tõstab kvaliteeti)   11. Teadlik riiklik ja regionaalne hariduspoliitika (riiklike ja hariduslike institutsioonide koostöö)   Motivatsioon   12. Üliõpilaste motivatsioon ja huvi (sisemised/välimised motivatsioonitegurid, nõrgendavad tegurid)   Vahendid   13. Tehnoloogilise varustuse kättesaadavus kodus ja koolis (riistvara ja tarkvara)   14. Õppevahendite kaasaegsus (tehnoloogia vananeb kiiresti)   15. Õppekirjanduse kättesaadavus   16. Kõrghariduse rahastatus (Milline rahastatus? Mitu protsenti SKT-st? Tasuliste kohtade osakaal?)   17. Üliõpilase sotsiaalmajanduslik staatus (finantsolukord, töötamine)   Õppeasutuse poolne tugi ja nõustamine   18. Tugi-nõustamisteenused (Kas on olemas? Palju on kasutatud? Mis puhul? Kui kõrge on teadlikkus?)   E-õppe olemasolu   19. E-õppe olemasolu, kui kvaliteedi indikaator: „.. jagatakse arusaama, et e-õppe rakendamine tõstab üldist õpetamise kvaliteeti. Ühelt poolt tekib õpilastel e-kursuste kasutuselevõttuga suurem valikuvabadus, mis esitab suuremad kvaliteedinõuded õpetajatele. Teisalt, e-õppe rakendamine toob kahtlemata kaasa olulisi muutusi õpetajale esitatavates rolliootustes...“   Üldhariduse kvaliteet   20. Ettevalmistus enne kõrgkooli astumist ja teadmiste tase (kvaliteet langeb seetõttu, et üliõpilastel on järjest madalamad eelnevad teadmised);   21. Üliõpilase iseseisva töö oskus (Õppejõudude hinnangul, ei oska üliõpilased piisavalt hästi iseseisvat tööd ja aega planeerida).   Organisatsioon   22. Organisatsiooni kultuur, selle areng ja andekate inimeste osakaal organisatsioonis (Kuidas mõõta? Teooria ja praktilised rakendused?).

Lisainfo, sh uuringute allikaviited: V. Veltmann (2009); e-post: keemik@ut.ee

³² Veltmann, V. (2009) [Kõrghariduse kvaliteedi indikaatorid Eesti haridusuuringutes](#). 7 lk. Käsikiri 22.12.09

Analüüsi käigus osutus peamiseks **probleemiks, et mitmete ESTA-s kirjeldatud kõrghariduse kvaliteeti käsitlevate uuringute raportid (uuringute aruanded, küsimustikud, andmed) ei olnud (veel) ESTA andmebaasist ega ka mujalt internetist kättesaadavad (sh riigiasutuste tellitud uuringud, mis on otseselt seotud avaliku teabe seadusest tulenevate kohustustega).** Sellest tulenevalt rõhutab ka Veltmann (2009), et ESTA-st võiks saada oluline partner riigi ja kohaliku omavalituse tasandil tehtavate sotsiaaluuringute arhiveerijana ning tehtud uuringute kättesaadavuse ning korduskasutuse tagajana riigiasutuste, kõrgkoolide jt osapoolte jaoks.

Võrreldes V.Veltmanni tööd eespool käsitletud L.Veski ja K.Kroosi (2009b) tulemustega kordub teemana **kvaliteediindikaatorite suur variatiivus** nii teadusuuringutes kui arengukavades.³³ Asja lähemal uurimisel jõudsimme järelduseni, et variatiivsus on igati loomulik ja ootuspärane. Riigi arengukavades on eesmärkide ning indikaatorite variatiivsus huvirühmade kaasamisest jms teguritest tingitud avaliku poliitika 'õppimisprotsessi' kaasnähtus. Veelgi loomulikum on koolkondade, meetodite ja indikaatorite variatiivsus akadeemilistes teadusuuringutes, mille põhiküsimus on uue teadmise (nt käitumist mõjutavate tegurite) avastamine, teadusartiklid jms, mitte praktiliste haridusprobleemide lahendamine või poliitikate eesmärgipärasuse hindamine.

Arvestades Eesti piiratud ressursse tuleneb sellest järeldusest järgmine ettepanek: **riigiasutuste poolt tellitavate uuringute programmides/projektides võiks olla täiendavaks eesmärgiks riigi arengukavade ja uuringute indikaatorite vahelise haakuvuse taotlemine.** See tugevdaks teadlaste rolli ühiskonna ning majanduse arenguvajaduste teenimises, sest riigi arengukavad koos seaduste ja riigieelarvega mõjutavad otseselt kogu ühiskonna ressursside/võimaluste jaotust.³⁴

5.3. Kõrgharidusuuringute korraldamise ja rakendamise probleemide arutelu

Käesolevas alapunktis on valik projekti aruteluseminaridel (22.05.2009 ja 30.11.2009) kõlanud kõrghariduse uurijate vaatekohast olulisi riikliku statistika, andmebaaside riskasutuse, uuringute kasutamise ja uute uuringute vajadusega³⁵ seotud probleeme ning ettepanekuid, milles on võimalik kõrgkoolide ja riigiasutuste koostöös positiivse tulemuseni jõuda:

1. Doktorantide vajaduse uurimise metoodika osas on vaja kokkulepet avalik-õiguslike ülikoolide, HTM-i, MKM-i jt osapoolte vahel. Ülikoolide ja riigiasutuste vahelist diskussiooni aitavad tekitada ka väiksemahulised pilootuuringud. Selle oluline eeldus on, et teadlastel on võimalus ühendada erinevaid andmebaase ilma lisabürokraatiata! Näiteks EHIS-e ja EMTA andmebaaside riskasutus. Eri riikide puhul (Taani, Rootsi) on nii, riiklikest registritest saab võtta juhuväljavõtte (J.Meriküll, I.Seppo jt).
2. Tööjõu vajaduse uuringutes on kitsam ülesandepüstitus parem. Sakslastel on kaks nimekirja: üks, kus töötute arv kasvab ja teine, kus töötajate arv kasvab. Iga kuu loetelu avaldatakse. See toimib. Ka Eestis ei ole suurt mõtet teha tööjõuprognose koolitusvalade kaupa, töömaht liiga suur. Parema prognoosida valdkonniti ja vaadelda kus töökohtade arv kasvab ja kus kahaneb! Lisaks võib analüüsida ühesuunalisi liikumisi tööturul: nt arst, arhitekt või insener saab väikse täiendkoolituse järel ka mujale liikuda, aga nt jurist, haldusjuht või ajakirjanik ei saa minna arstiks, arhitektiks või inseneriks (V.Rajangu).
3. Maailmapanga kogemus näitab, et kõrgharidusega tööjõuvajaduse prognoosimudelid ei tööta, samad märgid Eestis. On vaja kaaluda interdistsiplinaarset lähenemist (I.Seppo jt).

³³ „Antud analüüsis olevad teadusuuringud ei olnud kõikehõlmavad ja kvaliteedi määratlus lähtus tihti uuringu tellija või/ja uuringu osaleja vaatepunktist, seega on tervikliku kõrghariduse kvaliteedi hindamise süsteemi välja töötamine ja täiendavad uuringud antud valdkonnas äärmiselt olulised“ (Veltmann 2009)

³⁴ Mõõtmist vajavad riiklikud kõrghariduspoliitika eesmärgid ja meetmed leiab asjast huvitatud uurija K.Kroosi tööde (2009a-b) lisadest, samuti käesoleva ülevaate lisast nr 4. Vt ka OECD haridusuuringute praktikat: www.oecd.org/edu/workingpapers.

³⁵ Konkreetsete prioriteetsete uurimisteemade ettepanekud on viidud käesoleva ülevaate lisasse nr 3.

4. Üldharidusuuringuid tuleks vaadelda kõrgharidusuuringute baasuuringutena, seni on üld- ja kõrghariduse seoseid üsna vähe uuritud. Kui näiteks üldharidus- ja kõrgharidusuuringute vahetada vaadelda mõlemat poolt, siis õppekavaarenduses on üsna palju universaalseid tegureid: kõrghariduse ja üldhariduse koostöö, integratsiooni küsimused (õppekavade puhul) jm. Üldharidus- ja kõrgharidusuuringuid tuleks koos vaadata PRIMUSE ja EDUKO programmides, samuti ka ESTA andmebaasis (A.Kärner).
5. Õppekavade arenduse puhul on mitmeid üldhariduse ja kõrghariduse koostööpunkte, nt gümnaasiumi õppekavas võiks olla erinevate kõrgharidusvaldkondade tutvustusaineid. Eesmärk tutvustada noorele valikuid ja seeläbi vähendada kõrgkoolides katkestajate arvu, säästa riiklikke vahendeid ja mõelda ka noorte tööpuuduse põhjustele (T.Nilson jt).
6. Longituudne põlvkondi hõlmav lähenemine on unikaalne kõrghariduse analüüsis. Siin on jätku-uuringute vajadus Eestis vastava uurimistraditsiooni jätkamiseks (R.Murakas).
7. Paljud kõrghariduse õigusliku regulatsiooni vajadusega seotud valdkonnad on nõrgalt uuritud, näiteks akadeemilise pettuse ehk plagiiaadi uuringu vajadus (A. Valk).
8. Sotsiaal-õiguslikes haridus-, tööturu- jm regulatsioonide uuringutes, samuti kõrghariduse kvaliteediga seotud uuringute puhul, kus soovitakse leida sihtrühmade väärtuste, hoiakute ning käitumise põhjusi, on vaja kombineerida kvantitatiivseid ja kvalitatiivseid meetodeid. Interdistsiplinaarse kõrgharidusuuringu kavandamine taoliste "piiriteemade" uurimiseks oli üks RIHU09 algseid ideid, mis jääb tulevikuks (A.Kasemets).
9. Üsna sageli väidetakse, et teadlased ei informeerinud piisavalt riigiasutusi ning poliitikutid uutest uuringutest ja uuringute vajadusest. Kas ja kuidas ülikoolid peaksid HTM-i jt riigiasutusi motiveerima või survestama, et ametnikud ning poliitikud tuleksid uuringute esitlustele? Kuidas seda süsteemi korraldada? (S.Alajõe). Rakendusuuringutes saadud teadmistega ju püütakse mõjutada otsuseid – arvan, et uuringurühm peaks ikka ise tulema ja tähelepanu juhtima, et tulge ja kuulake, mis me oleme uurinud ja leidnud (T.Annus).
10. Kõrgharidusuuringutega tegelevate uurimisrühmade kompetentside, tööjaotuse jms info võiks koguneda PRIMUS-e juurde ning ETIS-esse, andmestik aga ESTA-sse.
11. Tuleks toetada uuringuid, mis ellu lähevad. Eestis on finantseerimissüsteem alusuuringute kasuks, nende peale on rahad olemas ja seepärast neid on rohkem. Kui teaduse eesmärk on kellegi jaoks artiklid, siis ei ole imestada, et on kriis. Teadus nõuab ressursi, aga ühiskonnale tagasi annab väga vähe – selline olukord ei saa kaua kesta (V.Rajangu).
12. Haridusökonoomilise analüüsi osas on Eesti turul vähe analüütikuid (I.Seppo).
13. Kõrghariduse kvaliteedi käsitlustes on puudu või jäävad varju ülikoolihariduse teadmiste põhise, teadmussiirde jm olulised nii Eesti kõrghariduse kui riigi konkurentsivõimega seotud teemad. Kvaliteedi hindamisena nähakse enamasti sihtrühmade rahulolu uurimist, kuid see on vaid üks väike osa kõrghariduse kvaliteedi teemast (A.Lorenz, S.Alajõe jt).
14. Milliseid uuringuid oleks lähiajal vaja, et vastata kõrghariduspoliitika valikutega seotud küsimustele? Kui riigiasutused oma teabevajadust paremini kirjeldaksid, siis on uurimisrühmadel lihtsam pakkuda uurimisteemasid. Sotsiaalteadlastele on (võiks olla) tähtis, et uuritavate sihtrühmade elu läheb tänu probleemikesksetele rakendusuuringutele ja informeeritud poliitikaostustele paremaks (A.Kasemets).
15. Suurt osa EHS-e andmeid pole üldse kasutatud. Mida HTM võiks vajada praegu teadlastelt? Üht süsteemianalüüsi kursust oleks vaja HTM-i ja temaga seotud uurijatele, sest üks tänaseid probleeme on see, et asju pole vaadatud süsteemselt. Alustada tuleks üldhariduskoolide süsteemianalüüsiga. Kutsehariduses on eeltöid tehtud (T.Annus).
16. HTM vajab partneriks kogemustega haridussüsteemi analüütikuid. Lõputööde tegijate tase ei ole piisav, sest vastutus uurimistöö kvaliteedi ja selle mõjude pärast on suur. Rakendusuuringute eesmärk on ju hea analüüsi alusel poliitika mõjutamine (T.Annus).
17. Arutelu viib tagasi kõrghariduse kvaliteedi ning lõpetajate analüüsivõime/oskuse juurde. Magistrandid ja doktorandid vajavad praktilist uurimiskogemust, kus koguda sellist analüütilist töö pagasit. Ülikoolide uuringupraktika küsimused (T.Nilson, A.Kasemets).

18. Andmeallikatega seotud probleemid: Äriregister, EHIS, EMTA jt registrite ühildamise vajadus vaatab vastu iga kompleksema uuringu planeerimisel. Näiteks talud pole Äriregistris, kõik töövõtjad pole ametlikud; ETU andmed on väga hüplikud (sh IT jm spetsiifilistes sektorites valim väike); ettevõtte statistilisi andmeid ei saa Statistikaametist kätte isegi ministriumid, kui need tellivad analüüse teadlastelt (J.Meriküll).
19. Kui riigi arengukavade eesmärkide juures pole asjakohaseid indikaatoreid, siis saavad teadlased need välja pakkuda (positiivse konkurentsi võimalus). Enne aga oleks oluline teada, millised on HTM-i, Riigikogu jt prioriteedid. Suurema osa riigi arengukavade mõõdikustest peaks suutma katta riigi registrid (sh EHIS) ja Statistikaamet oma vaatlustega, sh Eurostati ja OECD jaoks (K.Kroos, A.Kasemets jt).
20. See, et üht asja mõõdab üks indikaator on liialt lihtsustatud lähenemine. Komplektsemad indikaatorid võivad olla paremad (R.Murakas, A.Valk). EL kasutab viimasel ajal mitmest komponendist koosnevaid indikaatoreid (indikaatorite hierarhia v indeksid). See sobiks ka meie konteksti. Nende mõistmine vajab aga tõsiteadlast, kes 5 komponendi mõju sellesse indikaatorisse välja toob. Liitindikaator vajab selgeks tegemist, lihtne indikaator on "töökindlam", aga hõlmab vähem. Avalikuks aruteluks ja protsesside mõjutamiseks on parimad lihtsad väljundindikaatorid, kuid üks ei välista teist (T.Annus jt).
21. Ettevõtlusorganisatsioonide ning harulitute roll ja huvi uuringute järele on kasvanud seoses kõrgharidusvajaduse, õppekavade jm uuringutega, kuid ettevõtete ootused on sageli ebarealistlikud uuringute ettevalmistamise faasis. Siin oleks vajalik riigiasutuste, kõrgkoolide ja ettevõtlusorganisatsioonide ühisarutelud võimaluste selgitamiseks.
22. Vahel on raske metodoloogiliselt piiritleda hariduse ja tööturu temaatikat (nt doktorandid), täiskasvanud õppijaid on Eesti haridussüsteemis veel vähe uuritud ja kõrgharidussüsteem (sh ülikoolid) ei ole veel hästi tunnetanud oma rolli täiskasvanutele suunatud elukestvas õppes osalemisel (M.Unt jt).
23. Me vajame seotud andmebaase, mis oleks ajas võrreldavad ja kus saaks minna indiviidi tasandile. Doktorandid teevad praegu oma töid Taani andmetel kuna need on paremini kasutatavad, kättesaadavad kui Eesti andmed (J.Meriküll).
24. HTM-i, Statistikaameti ja RIKS-i koostöös tuleks luua institutsionaalne alus andmete ristkasutuseks (nt E-kool, ülikoolide andmed, EHIS, ETIS, ESTA) (I.Seppo).
25. ESTA aitab erinevad uuringutega seotud informatsioonid kokku tuua, klassifitseerida jms. ESTA-sse võiks lisada ka lingid arengukavadele, sest enamasti teadlased ega üliõpilased ei tea neist suurt midagi. Kui uuringud ja arengukavad on toodud ühte informatsiooni kokku, siis tekib eeldusi nende loimimiseks, teadlaste ja ametnike koostööks (M.Dsiss jt).
26. Kui teadlane publitseerib artikli, siis see on alles kõige algus, sealt tuleb edasi minna rakendamisele, et sellest oleks kasu ühiskonnale. Kui ülikoolist tellida rakendusuuring, siis see on nagu teadlase eemale kiskumine tema põhitööst. Publikatsioonides võiks olla kohe rakendusosa sees, mida ministriumid jt saaksid kasutada (K.Kergand).
27. Kumbapidi peaks uuringute rakendamine ja uuring omavahel kokku saama? Teadlased uurivad, sest on vajalik või huvitav ja publitseerivad, ja siis, kui on otsusteks vaja, siis võiks leida selle teadmise ülesse, et ei oleks vaja enam seda tellida? Või on meil konkreetne strateegia ja muudkui tellitakse rakendusuuringuid ja teadustasand ei haaku rakendusega? Kas strateegia tegijad ei oska teadusmaailmast üles leida seda, mis on olemas või teadusilmas ei ole seda, mida on arengukavades vaja? Aruteluteema (A.Valk).
28. Haridusküsimustega tegelevate teadlaste, poliitikute, ametnike ning huvirühmade vahelist kommunikatsiooni (teadmussiiret!) tuleks paremini koordineerida. Kelle ülesanne see on?
29. Kõrghariduse valdkonnas kogunesime, aga probleemid on laiemad, riigi, poliitika jms tasandil. Väikeriigi eelist võiks ära kasutada - et valitsus tahaks rohkem uuringuid tellida (näeks neist kasu tõusmas) ja akadeemiline pool tahaks riigile oma uuringute ja teadusega appi tulla. Valitsussektori otsustajatele tuleks edastada see ülikoolide sõnum (S.Alajõe).

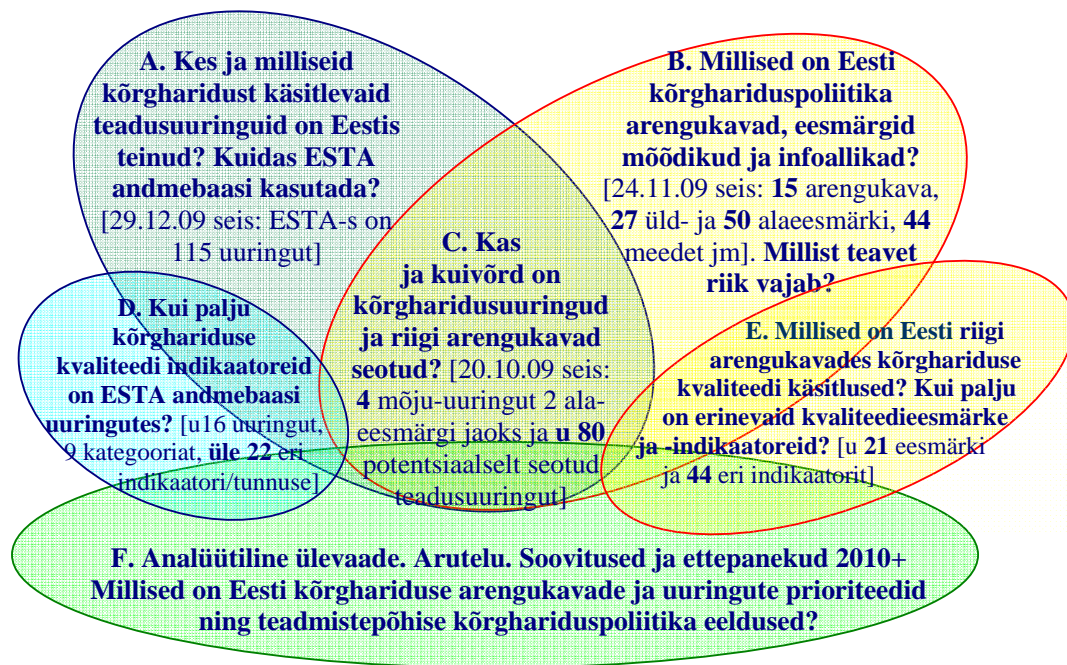
Protokollid T.Nilson ja A.Kasemets (projekti aruteluseminarid 22.05.2009 ja 30.11.2009)

6. Kokkuvõte

Projekti peamiseks tulemuseks on Eesti kõrgharidust käsitlevate uuringute kaardistus ja vastav ESTA andmebaas uuringutulemuste korduskasutuse edendamiseks, riigi strateegiadokumentide sisuanalüüs ning strateegiadokumentide ja teadusuuringute seoste analüüs, mille käigus sõeluti välja ka kõrgharidusuuringute probleemid ja võimalikud prioriteedid.

Lisaks süveneti riigi strateegiadokumentide ja uuringute kõrghariduse kvaliteedi käsitlustesse ning arutati uuringute korralduslikke probleeme/lahendusi. Projekti meeskond jt panustajad on veendunud, et teostatud tööd (lisa 1) pakuvad rakenduslikku sisendinfot PRIMUS programmi partnerite jätkutegevusteks, sh haridusuuringute andmebaasi täiustamine ESTA-s (lisa 2) ja selle lõimimine ETIS, EHIS, NESSTAR jt andmebaasidega, kõrgharidust käsitlevate riigi strateegiadokumentide süsteemi analüüs ja optimeerimisetpanekud, kõrgkoolide kvaliteedikindlustamise protsesside toetamine ja interdistsiplinaarsete kõrgharidusuuringute kavandamine (lisad 3 ja 4). Projekti alategevuste seoseid iseloomustab joonis 2.

Joonis 2: Projekti uurimisküsimused, teostatud tööd (A-F) ja mõningad faktid.

A.Kasemets

6.1. Projekti konkreetsed väljundid ja tulemused alategevuste lõikes

1. Eesti kõrgharidusuuringute ning analüüside (2000 - 2009) kaardistamine ja alamandmebaasi loomine Eesti Sotsiaalteadusliku Andmearhiivi (ESTA) juurde:

1.1. On loodud ühtne andmebaas Eestis 2000-2009 läbi viidud olulisematest (kõrg)haridusuuringutest ning tagatud selle info kättesaadavus erinevate riigiasutuste, kõrgkoolide jt sihtrühmade uute uurimistööde, strateegilise planeerimise jms tarbeks.

1.2. Välja on töötatud avaliku sektori tellitud/tehtud haridusuuringute alase teabe regulaarse täiendamise süsteem arvestades riigiasutuste ja ESTA praktika ühitamisvõimalusi.

1.3. Koostatud on ESTA-ga seotud tulemuste ülevaade ja ettepanekud ESTA jätkusuutlikuse kindlustamiseks, mis räägitakse läbi HTM-i jt partneritega (vt Murakas 2009 ja lisa 2).

2. Kõrgharidust käsitlevate riigi strateegiadokumentide (sh arengukavad) eesmärkide, meetmete, indikaatorite ja andmeallikate kaardistamine:

2.1. Riigi kõrghariduspoliitika juhtimisega seotud strateegiadokumentide eesmärgid, meetmed, indikaatorid, andmeallikad ja alg- ning sihttasemed on kaardistatud (Kroos 2009a ja Lisa 4).

2.2. Kõrghariduse kvaliteeti käsitleva teabe kaardistamine ning analüüs strateegiadokumentides ja nende rakendusaktides (Kroos 2009b).

2.3. Riigi strateegiadokumentide koostamise, rakendamise, hindamise ja uuendamise seotud teabevajaduse „valgete laikude“ (indikaatorid, registrid, statistika, uuringud) kaardistus ja arutelu on tehtud (Kroos 2009a-b; projekti aruteluseminarid 22.05. ja 30.11.2009 [p. 5.3] ja lisa 3).

3. Eesti kõrgharidusuuringute ja kõrgharidust käsitlevate riigi strateegiadokumentide seoste analüüs, sh uuringute rakendamise senise ulatuse ning potentsiaali kaardistus:

3.1. Analüütiline ülevaade riigiasutuste jt tellimisel tehtud kõrgharidusuuringute ning riigi strateegiadokumentide seoste ulatusest ning potentsiaalidest on koostatud (Veski 2009).

3.2. Kõrghariduse kvaliteedi näitajate kaardistus ESTA andmebaasi uuringutes (Veltmann 2009).

3.3. Haridusuurijate probleemide, vajaduste ja ettepanekute kaardistus seoses uuringute olemuse, registrite ja statistika ning uuringute vajadusega on kaardistatud (seminarid, vt 5.3).

4. Projekti uurimisprobleemide ning -tulemuste analüüs ja järelduste tegemine (valik):

Kõik projekti taotluses (20.10.2008) ja käesoleva ülevaate pt. 2 nimetatud neli teadusuuringute ning poliitikakujunduse suhete varasemat uurimisprobleemi avaldusid selgelt ka konkreetses kõrgharidusvaldkonna kontekstis, sealhulgas:

4.1. Eesti kõrghariduspoliitika meetmed ei tugine sageli ühiskonna erinevate sihtrühmade võimaluste analüüsile, sh andmed on kogutud teistel eesmärkidel (foon) ja kõrgharidusalastes arengukavades eesmärkide saavutamise hindamiseks pakutud mõõdikud ei hõlma reeglina kvalitatiivseid aspekte, sh sihtrühmade käitumist mõjutavaid tegureid. Arenguruumi on ka haridusega tegelevate sotsiaalteadlaste kaasamises poliitika mõjude analüüsi.

4.2. Info riigieelarveliste kõrgharidusuuringute kohta on Internetis sageli puudulik, ülevaate saamise ja uuringutulemuste korduskasutamise võimalused (andmed, ankeedid) on umbes pooltel juhtudel ebarahuldavad, püsib dubleerimise ja sarnaste vastajarühmade „väsimise“ oht. Riigi tasandil vajavad tugevemat järelevalvet avaliku teabe seaduse riigiasutuste tellitud uuringute avalikustamist käsitlevad sätted. HTM-i valitsemisalas on üks süsteemse ja jätkusuutliku lahenduse võimalusi EHIS-e, ETIS-e ja ESTA andmebaaside lõimimises.

4.3. Teadmispõhise kõrghariduspoliitika ning sellega seotud kultuuri-, sotsiaal-, keskkonna- ning majanduspoliitika strateegiliste eesmärkide suunas liikumiseks on vajadus kriitiliselt üle vaadata ka kõrgharidust käsitlevate strateegiadokumentide indikaatorite süsteem ning andmete kogumise ning analüüsi strateegiad. HTM-il on selleks head eeldused.

4.4. Riigi kõrgharidust käsitlevate strateegiadokumentide (eriti varasemate) eesmärgid ei vasta üldjuhul viiele nn SMART kriteeriumile, sh spetsiifilisus, mõõdetavus, ajastatus, realistlikkus ja tunnustatus/omaksvõetavus. Dokumentides leiab ka harva seoseid eesmärkide-indikaatorite-mõõtmise ja riigieelarve vahel. Eesmärkide, meetmete, tegevuste ning indikaatorite suur arv viitab töö/ajamahukale aruandlusele. Samas HTM-i organisatsiooni/valitsemisala arengukava „Tark ja tegus rahvas“ meetmes 5.1 on seatud selged ambitsioonikad eesmärgid strateegilise juhtimise parendamiseks, sh indikaatorite süsteemi väljaarendamine aastaks 2013. Käesolev projekt püüab selle saavutamisele kaasa aidata (vt ka ülevaate p. 2 lk 3 ja Lisa 4).

Siinjuures vajab RAKE ja Geomedia uuringu (2009) valguses rõhutamist, et **võrreldes riigi teiste poliitkavaldkondade strateegiadokumentide süsteemi ja dokumentide kvaliteediga (sh eesmärkide-indikaatorite-andmeallikate seos) on kõrgharidusvaldkond suhteliselt heal tasemel.** Sellele aitab oluliselt kaasa rakendusasutus SA Archimedes, HTM-i valitsemisala olemasolevad andmebaasid (EHIS, ETIS) ja ministeeriumi analüüsiosakond.

6.2. Arutelu

Tulles ülevaate sissejuhatuses esitatud jaotuse juurde (Heidmets *et al*, 2001, vt lk 3), võib väita, et Eestis toimivad kõrghariduspoliitikas ja riigivalitsemisel tehtavate otsuste kujundamisel kõik viis sotsiaalteaduste rolli fooni kirjeldusest tuleviku-uuringuteni. Samas on selgesti näha, et huvi ja vahendid on suunatud eelkõige foonile ja võrdlemisele, tõsisemaid pingutusi nõudev teadusuuringutepõhine strateegiate kujundamine ja tuleviku-uuringud ning tagasisidestamine (mõjude *ex post* analüüs) on suhteliselt episoodilised.

Teadlaste ja poliitikute otsustusloogikate erinevuse kirjeldus on klassikaline: „Eeldades, et sotsiaalteadlase ja otsustaja vaheline kommunikatsioon on efektiivne, tõlke-protsessid edukad ning tulemused rakendatavad, saab uurija jääda siiski üksnes nõuandja rolli, pakkudes välja olukorra kirjelduse ning näidates ära võimalikud arenguteed koos kaasnevate riskide ja olemasolevate võimaluste analüüsiga. Samas on elu näidanud, et uurija töö võib muutuda tulutuks, kui poliitilised kokkulepped eeldavad teistsugust lähenemist või kui keeruliste sotsiaalprobleemide aruteludel ei osale poliitikut ega tegelikud otsustajad. Teadagi pole otsusekujundus ainult ratsionaalne [...]. Iga uuringutulemuste esitus (struktuur, probleemide käsitlemise aspektid, sügavus jne) jääb eelkõige uurija loominguks ning ei pruugi anda vastuseid kõikidele otsustaja(te) peas küpsevatele küsimustele” (Heidmets *et al*, 2001).

Projektis uuringute ja poliitika seoseid käsitlevate tulemuste tõlgendamisel on oluline eristada ja samas mitte vastandada teaduse, moraali, poliitika, õiguse, avaliku halduse ja majanduse olemuslikke põhiküsimusi. See aitab mõista, et mitte kõik argumendid diskursiivses poliitikas (sh kõrghariduspoliitikas)³⁶ ei tarvitse olla ratsionaalsed ja/või kooskõlas formaalse õigusega. Poliitiliste küsimuste kõrval (sh mis määral arvestada teadusuuringute tulemustega?) võib eristada teisi lähenemisi, mis ei saa poliitilist otsustusprotsessi asendada ega oluliselt muuta. Selles mõttes on teadmispõhine poliitika ideaal. Olemuslikud põhiküsimused on järgmised:³⁷

- ❖ **Filosoofiline ja teaduslik küsimus** - *Mis on tõeseks, kuidas me seda hindame ja teame, et see on nii?*
- ❖ **Moraalne küsimus** - *Mis on õige ja kuidas ma pean toimima, et olla kooskõlas heaga?*
- ❖ **Poliitiline küsimus** - *Mida me peame tegema, kui tuleb teha midagi, mis mõjutab meid kõiki, kui me soovime olla mõistlikud, kuid me ei nõustu (poliitilise konkurentsi tingimusts) omavahel eesmärkides ja vahendites ja meil puuduvad sõltumatud alused meie erinevuste vahel otsustamiseks? Poliitiline õigustamine sisaldab protsessi osalistele vastuvõetavaid argumente, mis on esitatud, et toetada teatud kindlat vastust poliitilisele küsimusele. Omaksvõetavus on poliitikas keskne kriteerium.*
- ❖ **Juriidiline küsimus** on küsimus juhtumi kooskõlast aluseks valitud normidega, sh alusnormideks on riigi või rahvusvaheliste organisatsioonide antud normid (põhiseadus, seadus, riiklik arengukava jm).
- ❖ **Administratiivne küsimus/otsustus** - me teame seaduste ja arengukavade alusel, mida tuleb teha ja mida tuleb saavutada. Sageli teame ka vastust administratiivsetele küsimustele - kuidas seda saavutada? või kui palju see maksab? või kes selle korda teeb? või kui kiiresti küsimus tuleb lahendada jne?
- ❖ **Majanduslik küsimus** - Mis maksab tegevus/tegevusetus? Kuidas kasvatada tulusid ja vähendada kulusid? Kes omandab tulud ja kes kannab kulusid? Mõistuspärase ja mõistliku vahendite valiku idee tulemuseks on arutlusviisid, mis lubavad kindlaks teha, milline vahend on kõige sobivam etteantud eesmärgi saavutamiseks ning sihtrühmade rahulolu maksimiseerimiseks. A.Kasemest 2001

Projekti kavandades eeldasime, et suudame anda sisendi nii kõrgharidusega seotud teaduslike, poliitiliste, halduslike kui ka majanduslike küsimuste jätkuarutelule. Hea on seejuures eristada poliitikute, teadlaste ja ametnike rolle ning otsida võimalusi kommunikatsioonitõrgetest ja huvidest tingitud takistuste ületamiseks. Käesolev projekt keskendus OECD riikide regulatiivsete reformide probleemide analüüsis esile tulnud teadmispõhise poliitika institutsionaalsete

³⁶ vt ka Albæk E. (2005) *Between knowledge and power: Utilization of social science in public policy making* - J. of Policy Sciences Vol 1 No 1: 79-100; London School of Economics, Public Policy Group (2009) *Tracking and Increasing the Policy Impacts of the Social Sciences*: <http://www.lse.ac.uk/collections/LSEPublicPolicy/Impactofthesocialsciences.htm>

³⁷ B.Berber (1988), E.Loone (1995) - viidatud A.Kasemets (2001) – pt 2, lk 4.

eeltingimuste³⁸ hulgas eelkõige ühele: „**Andmekogumise strateegiate, uuringute ja teadusliku ekspertiisi tellimise ning integreeritud andmebaaside olemasolu**“ (7.). Vähemal määral ja kaudsemalt käsitleti analüüsid ja seminaridel ka teisi seonduvaid eeldusi, sh:

- „Poliitilised väärtused ja tahe parandada strateegilise planeerimise, mõjude hindamise, osapoolte kaasamise ja otsuste elluviimise süsteeme. Poliitilised eesmärgid on selged, realistlikud, mõõdetavad, avalikult läbi arutatud ning inim- ja eelarveressurssidega kaetud“ (1.).
- „Õiguslik alus arengukavade ja õigusaktide väljatöötamiseks, mõjude hindamiseks, osapoolte kaasamiseks ning vastava teabe kvaliteedi kontrollimiseks (2.)“
- „Ministeeriumide haldus- ja analüüsisuutlikkus poliitikate ja õigusaktide sotsiaal-, majandus-, keskkonna-, haldus- ja eelarvemõjude, riskide jm hindamisel; valdkondlike tulemuseesmärkide ja eelarve lõimimine (tugiüksused ja eksperdid).“ (5.)
- „Metodoloogilised juhendid ja hindamiskriteeriumid.“ (6.)
- „Süsteemne avalikkuse ja huvirühmade kaasamine poliitika otsustusprotsessidesse.“ (8.)
- „Ametnike kvalifikatsiooni tõstmine: strateegilise juhtimise ja mõjude analüüsi koolitused.“ (9.)
- „Otsuste läbipaistvus ja avalike teenuste kvaliteet: sh poliitika eesmärkide, mõjude, kaasamise ja teenuste saamise alase avaliku teabe kvaliteet“ (10.)
- „Teabe kvaliteedikontrolli, täitevvõimu tegevuse analüüsi, järelevalve ja tagasisidestuse mehhanismid, sh süsteemi planeeritud tunnustused, sanktsioonid ja tegevuste korrigeerimine, mis on seotud juhtide „motivatsioonimehhanismidega““ (11.).

Kõrghariduspoliitika juhtimise ning teadusuuringute seoste uurimise järgmisel perioodil võiks lisaks andmekogumise strateegiate ja teadusliku ekspertiisi kaasamise tingimustele võtta vaatluse alla ka metodoloogilised juhendid (sh indikaatorid), ametnike kvalifikatsiooni, avalike teenuste kvaliteedi ja uuringute abil toimuva **kõrghariduse juhtimise tagasisidestuse**. Teadmistepõhise poliitika tulemuslikkus ja jätkusuutlikkus sõltuvad nimetatud eeltingimuste täitmise koostõjust.

6.3. Projekti peamised poliitikasoovitused (aruteluks)

ESTA JÄTKUSUUTLIKKUS

1. Eestis tehtud haridusuuringute andmebaasi täiendamise süsteemi kindlustamine koostöös uuringuid tellivate riigiasutustega (riigi tellitud uuringute raportite ESTA-sse andmise nõue).
2. ESTA tegevuse jätkusuutlikkusega seotud ettepanekute arutelu HTM-i jt osapooltega (Lisa 2).
3. ETIS-e, EHS-e ning ESTA lõimimine ja kasutajarühmadega seotud e-teenuste täiustamine.

RIIGI ARENGUKAVADE EESMÄRGID, INDIKAATORID JA ANDMEKORJESTRATEEGIAD

1. (Kõrg)hariduspoliitika juhtimise, mõjude hindamise ja aruandlusega seotud riigi registrite, statistika ja uuringutevajaduse regulaarne analüüs koos ettepanekutega HTM-ile.
2. Kattuvate eesmärkide, meetmete, indikaatorite ja andmekorje tsüklite optimeerimine, kõrgharidusega seotud arengukavade süsteemi korrastamine koostöös kõrgkoolide teadlastega.

RIIGI ARENGUKAVADE JA RAKENDUSUURINGUTE KOOS-PLANEERIMINE

1. Kõrgharidusuuringute ja teadlaste potentsiaali (ressurs) teadvustamine ning rakendamine riigi arengukavade koostamise, elluviimise, hindamise ja uuendamise protsessides. Riigi strateegilise juhtimise ja andmete kogumise planeerimise sidumine (arengukavade ja uuringute plaani seos).
2. Poliitikute, teadlaste, ametnike ning tööandjate foorumi kujundamine kõrghariduspoliitika eesmärkide, meetmete ja hindamismeetodite ning uuringute vajaduse aruteludeks. Fookus: kõrghariduse kvaliteet, lisandväärtus ning ühiskonna ja majanduse arenguvajadused.
3. Arvestades Eesti piiratud ressursse seada riigiasutuste tellitavate uuringuprojektide hindamisel täiendavaks eesmärgiks uuringute ja arengukavade vaheliste seoste tugevdamine. Samuti kaaluda teisi meetmeid, mis aitavad kaasa kõrgkoolide toomisele ühiskonna ning riigi teenistusse.

³⁸ Kasemets A. (2006) *Teadmistepõhise ning säästva poliitika institutsionaalsed eeldused* - Riigikogu Toimetised 14, 152-160; vt ka: OECD (1997) *Policy Recommendations on Regulatory Reform - Regulatory Impact Analysis: Best Practices in OECD Countries*. PUMA, Paris; OECD (2000) *Reducing the risk of policy failure: Challenges for regulatory compliance*. Paris

LISAD

Lisa 1. Projekti käigus koostatud kirjalikud tööd

Kasemets, A. (2010) Eesti teadmistepõhise kõrghariduspoliitika võimalused. Projekti „Rakenduslikud interdistsiplinaarsed kõrgharidusuuringud ja andmebaasid teadmistepõhise hariduspoliitika ja majanduse teenistuses” tulemuste analüütiline ülevaade.*

Kasemets, A. (2009) RIHU09 tegevuse vahearanded (18.05.09; 28.06.09; 2.12.09) ja lõpparuanne (30.12.09)

Kroos, K. (2009a) Eesti kõrghariduse strateegilise juhtimisega seotud eesmärkide, mõõdikute ning andmeallikate kaardistus (31 lk). Lisad.*

Kroos, K. (2009b) Kõrghariduse kvaliteet kehtivates riiklikes strateegiadokumentides 14 lk, lisad 27 lk*

Kroos, K. (2009c) Eesti kõrghariduspoliitika – plaanimajandusest plaani majandusse. Kehtivate strateegiadokumentide analüüs. 78 lk. Artikli esialgne käsikiri

Kärner, A. (2009) Haridusuuringute- ja õppekavaarenduse keskuse uuringute ülevaade. TÜ HTK, 4 lk*

Meriküll, J., Eamets, R. (2009) Haridusuuringud TÜ majandusteaduskonnas, 3 lk.*

Murakas, R. (2009b) ESTA tegevuste aruanne ja ettepanekud, 6 lk, Käsikiri 29.12.2009*

Murakas, R., Nilson, T., Kasemets, A. (2009) Kiri haridusuuringute teostajatele ja tellijatele, 1 lk

Nilson, T. ja Kasemets, A. (2009) RIHU09 esimese aruteluseminari protokoll, 14 lk.

Rajangu, V. (2009) TTÜ Haridusuuringute Keskuse kõrgharidusuuringutest, 4 lk. Käsikiri.*

Rummo-Laes, T.-L. (2009) Statistikaameti andmeallikad haridus- ja teadusindikaatoriteks, 4 lk*

Seppo, I. (2009) Hariduse kvaliteedi indikaatorid Eesti haridusuuringutes: RIHU09 projekti tulemustest ning arendusvõimalustest. (tööde retsensioon koos lisaettepanekutega). 7 lk. Käsikiri 29.12.2009

Veltmann, V. (2009) ESTA andmebaasis kõrghariduse kvaliteediga seotud indikaatorite koondversioon. 7 lk. 22.12.09.*

Veski, L. (2009) Kõrgharidusega seotud arengukavade seos ministeeriumite tellitud sotsiaalteaduslike uuringutega. Lõpparuanne, 22 lk. 22.12.2009.*

Veski, L., Kroos, K. ja Murakas, R. (2009) Kõrghariduspoliitika arengukavade ja teadusuuringute sidumise vajadusest – Riigikogu Toimetised nr 20, 159-167*

<http://www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=14003&op=archive2>

Ettekannete slaidid (valik):

Kasemets, A. ja Murakas, R. (2009) Projekti *Rakenduslikud interdistsiplinaarsed haridusuuringud teadmistepõhise kõrghariduspoliitika ja majanduse teenistuses* (RIHU09) tutvustus PRIMUS programmi infopäeval – slaidid 12.02.2009

Meriküll, J., Eamets, R. (2009) Haridusuuringud TÜ majandusteaduskonnas, slaidid 22.05.2009

Murakas, R. (2009a) TÜ sotsiaalteaduskonna sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituudi haridusuuringud. Slaidid 22.05.2009.

Kasemets, A., Murakas, R., Kroos, K. ja Veski, L. (2009) Projekti *Rakenduslikud interdistsiplinaarsed haridusuuringud teadmistepõhise kõrghariduspoliitika ja majanduse teenistuses* (RIHU09) tulemustest.

Primus programmi uuringuprojektide infopäev - slaidid 7.12.2009: <http://primus.archimedes.ee/node/144>

Loendis *-ga märgitud tekstid on kättesaadavad aadressil: <http://www.sotsioloogia.ee/esta/>

Lisainfo: Aare Kasemets: aare.kasemets@ut.ee ja/või Rein Murakas: rein.murakas@ut.ee

Lisa 2. Ettepanekud ja soovitused ESTA jätkusuutlikkuse tagamiseks

1. Lähtudes PRIMUS eesmärgist teha ettepanek Haridus- ja Teadusministeeriumile (HTM) valitsemisala asutuste uurimislepingute täiendamiseks selliselt, et uuringuraport koos meetodika kirjelduse, ankeetide ja andmestikuga antakse uuringu järgselt ESTA-le, kes tagab andmete kajastamise andmebaasis ja vajadusel ka rahvusvahelises NESSTAR-is.³⁹
2. Saata kirjad ministeeriumide kantsleritele ja riigiasutuste direktoritele ettepanekuga viia sotsiaalteaduslike uuringute tellimise lepingutese eraldi punkt uuringu materjalide ja uuringuandmete ESTA-sse andmise kohustusega (vajadusel teatava ajalise nihkega);
3. Jätkata ESTA andmebaasi jooksvat täiendamist uute uuringumaterjalidega, täpsustada olemasolevaid uuringukirjeldusi (sh võimalikult paljude uuringuinstrumentide [küsimustike] lisamine), pakkuda jooksvat kasutajatuge.
4. Vähendamaks teadlaste koormust lihtsustada uuringute teostajate jaoks uuringuandmete sisestamist ja materjalide edastamist, sh teadusprojektide taotlemisega seotud ETIS-e info põhjal eeltäidetud ESTA vormid uurimisrühmade juhtidele jms (vt ka p. 10).
5. Jätkata läbirääkimisi uuringute tellijate, uurimisinstiitutsioonide ja uurijatega varasemate originaalandmete andmearhiivi üleandmiseks ja realiseerida andmete *on-line* analüüsi võimalus rahvusvahelise süsteemi NESSTAR põhisel.
6. ESTA andmebaasi ja tema kasutusvõimaluste tutvustamine potentsiaalsetele huvilistele (sh riigiasutused, kõrgkoolid jt PRIMUS partnerid) koostöös HTM-iga.⁴⁰
7. Siduda haridusuuringute andmebaasi tutvustus haridusvaldkonna teiste koolitustega (nt koolijuhid, karjäärinõustajad) ja koostada laiemale lugejaskonnale ESTA andmebaasi ja haridusuuringuid tutvustav trükipublikatsioon (nt ajakirjas *Haridus* avaldamiseks).
8. Teavitada huvilisi ESTA (kõrg)haridusuuringute andmebaasi laekunud uutest uuringutest ning infomaterjalidest, nt tellitava ESTA ekirja-listi, Facebook'i jms infokanalite kaudu.
9. Koostada andmebaasi ingliskeelne versioon rahvusvaheliseks andmevahetuseks, pöörates eelkõige tähelepanu neile uuringutele, mille kohta on ingliskeelsed publikatsioonid või mille originaalandmed on üle NESSTAR-i *on-line* (võrdlev)analüüsiks kättesaadavad.
10. Siduda teatavas ulatuses ETIS-e ja ESTA andmebaaside info (sh ETIS-esse ESTA link raporti edastamise soovitusel); kaaluda ESTA ja EHIS-e seoste/ristkasutuse loomist.
11. Koostada pilootprojektina uuringupõhiste hariduse kvaliteediindikaatorite andmebaas, mis võiks olla üheks aluseks edasisele hariduse analüüsi indikaatorite andmebaasile. Tulevikus võiks andmebaas laieneda ka teistesse avaliku sektori tegevusvaldkondadesse.
12. Leida võimalusi ESTA süsteemse tegevuse finantseerimiseks andmebaasi täiendamisel ja kasutajatoe pakkumisel, sh on ettepanek lülitada ESTA Eesti teaduse infrastruktuuride teekaarti ja selle alusel taotleda regulaarse finantseerimise võimalusi perioodil 2010-13. Eeltoodud ESTA ettepanekud 3-11 on seotud täiendava finantseerimise vajadusega.

Lisainfo: Murakas, R. (2009), e-post: rein.murakas@ut.ee

³⁹ R.Murakas (29.12.2009) [ESTA-ga seotud tegevused ja ettepanekud. Aruanne.](#), 6 lk. Lisainfo: rein.murakas@ut.ee

⁴⁰ *Sageli uuringute teave ei levi. Kui palju on esitletud kõrgharidusuuringute tulemusi HTM ametnikele ja teistele osapooltele, keda see puudutab?* (T.Annus, seminar 22.05.09). Riigiametnike õigusaktide mõjude hindamise koolitustel selgus, et enamik ei olnud ETIS-e ega ESTA-ga kokku puutunud: <http://www.ut.ee/haridustehnoloogia/projekt/kursus1/> (vt K.Krillo osa).

Lisa 3. Kõrgharidusuuringute alased ettepanekud

Käesolevas lisas esitatud kõrgharidusalaste uuringute ettepanekute valik on jagatud tinglikult viide rühma. Kõrgharidust käsitlevate riigi strateegiadokumentide eesmärkide (ehk taotletud tulemuste ja mõjude) hindamisega seotud uurimisteemad on märgitud tärniga*.⁴¹

Teadmistepõhine kõrghariduspoliitika: riigi arengukavade ja uuringute seosed

1. Riigi kõrghariduspoliitika juhtimise süsteemi uuringu raames riigi tasandi ja kõrgkoolide tasandi arengukavade (juhtimisinstrumentide) võrdlev analüüs ning soovitude koostamine.
2. Kõrgharidusega seotud strateegiadokumentide kaasamisprotsesside mõjude *ex post* analüüs hindamaks: a) osapoolte rahulolu arengukavades saavutatud kompromissidega; b) nende kompromisside halduslikku ja majanduslikku (sh eelarvelist) mõju dokumentide rakendamisel.⁴²
3. OECD kõrgharidusalased võrdlevuuringute teisene analüüs tuues välja need uuringud, kus Eesti kohta andmed puuduvad. Seejärel hinnata HTM-i ja partnerite esindajatega, milliste uuringute osas on vajadus Eesti andmete kogumiseks ning rahvusvaheliseks võrdlemiseks.⁴³
4. Kõrgharidust käsitlevate riigi arengukavade mõjude hindamise meetodikate (sh indikaatorite) süsteemi analüüs ja ettepanekud arengukavade peamistes eesmärgikategooriates (vt Lisa 4).⁴⁴
5. Eesti haridusalaste doktori- ja magistratööde ning ETF-i aruannete rakenduslike soovitude analüüs ja süstematiseerimine nende paremaks sidustamiseks hariduspoliitika juhtimisega.
6. Eesti ja OECD riikide (kõrg)haridusuuringute indikaatorite ning mõõtmisviiside võrdlev analüüs, et koguda ideid HTM-i valitsemisala strateegilise juhtimise süsteemi täiustamiseks.
7. Haridusküsimustega tegelevate teadlaste ja poliitikute ning ametnike kommunikatsiooni ja koostöömustrite uuring (tagasivaade 2000-2009 ja hetkeseis: koostöö kui õppimisprotsess).
8. Eesti kõrgharidust reguleerivate seaduste rakendamise mõjude *ex post* analüüsid, sh praktikas ilmnenud probleemide, ala- ja ülereguleeritud tegevuste jm kaardistamine ning viimastel aastatel ilmnenud probleemide analüüs (nt akadeemiline pettus, seaduste rakendamise halduskoormus).

Kõrghariduse kvaliteet ja kraadiõppega seotud teadus-arendustegevus

9. Kõrgkoolide kvaliteedikindlustuse protsessis vajalike üldandmete kogumine kõrgkoolide üleselt, sh huvirühmade (teadustöötajad, õppejõud, üliõpilased, tööandjad, vilistlased) uuring kõrghariduse kvaliteedi kriteeriumite olulisuse ja täitmise tingimuste analüüsiks.⁴⁵
10. Kõrgkoolide kvaliteedikindlustusega seotud tegevuste (andmekogumine, enesehindamine, aruandlus jm) halduskoormuse pilootuuring, et võrrelda ühelt poolt koormuse kasvuga seotud kulusid ja teisalt kvaliteedikindlustuse süsteemi rakendamisega kaasnevaid tulusid/hüvesid.⁴⁶
11. Vilistlaste tagasisideuuringud kõrgkoolis omandatavate pädevuste ning praktikavõimaluste asjakohasusele lähtudes tööturul vajalikest pädevustest (sh LÜKKA projekti jätku-uuringud).
12. Välisriigis õppinud doktorantide uuring, et analüüsida doktoriõppes õppimise atraktiivsuse ja kvaliteediga seotud küsimusi ning rahvusvahelise teadmussiirde võimalusi.*
13. Eesti kõrgkoolidesse tööle võtud välisõppejõudude juhendatud doktorantide ja magistrantide uuring programmi tulemuslikkuse ning osapoolte rahulolu hindamiseks.*

⁴¹ Ettepanekute valik on suunatud eelkõige uuringuid kavandavatele teadlastele. Siia on hõlmatud kõrgharidust ja selle juhtimist käsitlevate riigi arengukavade eesmärkidega seotud teemasid, kus tulemuste ning mõjude analüüsiks ei piisa registrite, üldiste statistiliste vaatluste ja asutuste aruannete andmetest. Sõnastus on esialgne. Uurimisteemade lisaideid vt Lisa 4.

⁴² Kirjanduse põhjal on teada, et kaasamisprotsessile eelnev poliitikaideede mõjude eelhindamine ning haridusökonoomiline lähenemine aitab kulu-tulu analüüsi jm ratsionaalsete argumentide abil mingil määral kaasamisprotsessi ohjata.

⁴³ OECD haridusuuringute allikad: www.oecd.org/publications, www.oecd.org/edu/workingpapers jt

⁴⁴ Igale kõrghariduspoliitika eesmärgikategooriale võiks kujundada OECD riikidega võrreldava indeksi ja indikaatorite hierarhia.

⁴⁵ Sh tuleks kõrvutada kriteeriumite olulisust ja hinnangut nende täitmisele. On võimalik välja selgitada probleemkohad kõrghariduse kvaliteedis, sh kuhu oleks vaja suunata rohkem ressursse või mille peale liiga palju kulutatakse (Veski, 2009)

⁴⁶ EFQM mudel on niivõrd laiahaardeline, et ühest andmekogumisinstrumentist kõigi huvigruppide (üliõpilaste, vilistlaste, õppejõudude, tööandjatega jt) kohta andmete kogumiseks ei piisa (Kroos 2009a).

14. Välismaalt Eestisse õppima asunud doktorantide uuring, et analüüsida nende Eestisse tuleku valiku põhjusi ja rahulolu Eesti ülikoolide õppe- ja teadustegevuse keskkonnaga.*
15. Teadlaste ja inseneride järelekasvu olukorra ja vajaduste hindamine teadusalade lõikes.*
16. Eesti kõrgkoolide sisemise kvaliteedikindlustuse süsteemi käivitamise hariduslike, organisatsiooniliste ja eelarveliste probleemide analüüs.^{47*}
17. Kõrgkoolide rahvusvahelistumise ja konkurentsivõime analüüs koolitusvaldkondade lõikes.*
18. Kõrghariduse kvaliteedi ja sotsiaal-majandusliku lisandväärtuse seoste hindamise meetodika koostamine ning lisandväärtuse hindamise pilootuuring mõnes prioriteetses koolitusvaldkonnas.*
19. Eesti kõrghariduse konkurentsivõime ning koolitusvaldkondade ning kõrgkoolide maine uuringud Eesti, Läänemere- ja Euroopa Liidu tasandil.*
20. Õpingute katkestamise põhjuste analüüs koolitusvaldkondade ning kõrgkoolide lõikes ja selle alusel ettepanekute koostamine õpi- ja karjäärinõustamise teenuste parendamiseks.*
21. Kõrgkoolide ning koolitusvaldkondade magistriprogrammide uuringu- ja tööpraktika uuring.
22. Kõrgkoolide organisatsioonikultuuri, kõrghariduse kvaliteedi ning konkurentsivõime alane interdistsiplinaarne pilootuuring erinevate sihtrühmade käitumise põhjuslike seoste analüüsiks.*

Üldhariduse ja kõrghariduse seosed

23. Üld- ja kõrghariduse kättesaadavuse seoste analüüs ning OECD PISA indekseid võimaluste testimine Eesti kontekstis (nt majandusliku, sotsiaalse ja kultuurilise staatuse indeks ESCS).
24. Longituudse haridusuuringu planeerimine 2012-14 hõlmates üld-, kutse- ja kõrghariduses osalevaid grupe, integratsiooniküsimusi jm rahvusvaheliselt aktuaalseid haridusteemasid.
25. Üld- ja kõrghariduse koostööteemade uuring õppekavade ja karjäärinõustamise arendusteks.
26. Õpetajakoolitusega seotud kõrgkoolide õppe kvaliteedi ning õpetaja kutse omandanud kõrgkooliõpetajate tööalase konkurentsivõime tõstmise meetmete tulemuslikkuse analüüs.*
27. Kõrgkoolipedagoogika alase kompetentsi väljaarendamise meetmete rakendamise uuring ülikoolides, sh doktorantidega tegelevate mentor-õppejõudude pädevuste uuring.

Teadmistepõhine ühiskond ja majandus, sh kõrgharidus- ja töäjövajaduse prognoosid

28. Teadusuuringutepõhise kõrghariduse funktsioonide uuring teadmistepõhise ja innovatiivse ühiskonna ja majanduse kujundamisel, sh interdistsiplinaarse teaduskoostöö ja majanduse seosed.
29. EL riikide töäjöv vajaduse monitooringu ja prognoosi süsteemide võrdlevanalüüs.^{48*}
30. Haridusökonomiliste analüüsides sari 2010-2013 riigi tasandi valikute kulu-tulu analüüsiks.
31. Lõpetajate tööturule sisenemise tulemuste uuring koolitusvaldkondade ning kõrgkoolide lõikes.*
32. Ülikoolide ja ettevõtete T&A vallas toimuva koostöö ning selle raames käivitatud innovatsiooniprotsesside uuringud (parimad praktikad, tagasisideinfo ülikoolidele).*
33. Eesti ettevõtete teadus-arendustegevuse ja innovatsiooni alase motivatsiooni ning nõudluse uuringud oluliste majandussektorite lõikes.*

Kõrghariduspoliitika ja elukestev õpe

35. Eesti haridussüsteemi analüüs täiskasvanutele suunatud elukestva õppe edendamisel.
36. Kõrgharidusega töötute ja neile suunatud tööturuteenuste rahvusvaheline võrdlevuuring.⁴⁹
37. Riikliku kutse- ja karjäärinõustamissüsteemi loomisega seotud probleemide analüüs.*
38. Eesti ja sarnase kõrghariduse regulatsiooniga teiste riikide kõrgkoolide õppetöölase innovatsiooni võrdlevuuring (sh õppetöö seostamine teadus- ja arendustöoga, kaasamine jm).*

⁴⁷ Vastav kohustus määratletakse ülikooliseaduses ja rakenduskõrgkooli seaduses (Kroos 2009a; Lisa 4)

⁴⁸ Fookuses võiks olla loodus- ja täppisteadus ning tehnoloogia koolitusvaldkonnad ning interdistsiplinaarsed õppesuunad.

⁴⁹ Idee pärineb Soome partneritelt, kus on akadeemilise haridusega töötutele spetsiaalsed programmid. Lisainfo: A.Kasemets

Lisa 4. Kõrgharidust käsitlevate riigi strateegiadokumentide eesmärkide, indikaatorite ja andmeallikate analüüsikategooriate kodeerimine (2009)

Eesmärkide kategooriad	Sagedus	Andmeallikate kategooriad	Sagedus
1. Õppekava, -töö	4	1. Riiklik statistikaamet	16
2. Teadus- ja arendustöö	4	2. Rahvusvaheline statistika (organisatsioon / andmebaas)	6
3. Rahvusvahelistumine	9	3. Riiklik register	24
4. Õppejõud ja teadalsed	5	4. Ministeerium või selle allüksus (sh programmi elluviija)	27
5. Üliõpilased (v.a dok)	0	5. Õppeasutused	5
6. Õppeasutuste administratsioon	0	6. Spetsiaalne andmekogumine (tellimus)	4
7. Õppevahendid	0	7. Kombineeritud	9
8. Infrastruktuur	2	8. Muu	1
9. Doktorantuur	6	9.N/A	5
10. Rahastamine	4		
11. Kättesadavus	11		
12. Kõrghariduse kvaliteet	20		
13. Teadmispõhine ühiskond/majandus	10		
14. Elukestev õpe	3		
15. Muu	8		

K.Kroos 2009a

Järgnevalt väljavõte eesmärgikategooriatest 12, 13 ja 14.

12. Kõrghariduse kvaliteet

(Ala)eesmärk / tegevus (erajuhtudel otsene tulemus), mida mõeldakse	Eesmärgi kategooria	Indikaator	Indikaatori tüüp	Andmeallikas	Andmeallika kategooria	Strateegia
Akrediteeritud õppekavade osakaalu tõus kõikidest õppekavadest, millele toimub vastuvõtt	12	Kvaliteedi välishindamise (sh akrediteerimine, järelevalve) protseduuri läbinud ning koollisloa omandanud kõrgkoolide arv.		EHIS	3	Kõrgharidus-strateegia (KHS: S+RP)
Riiklikult tunnustatud õppekaval õppivate üliõpilaste osakaalu tõus	12	Rahvusvaheliselt tunnustatud akrediteerimisagentuuride poolt antud hinnangud Eesti kõrgkoolide õpetegevustele.		EHIS	3	KHS (S+RP)
Kõigil Eesti kõrgkoolidel on kohustus käivitada sisemine kvaliteedikindlustuse süsteem, mis arvestab rahvusvahelisi häid tavasid. S: Vastav kohustus määratletakse ülikooliseaduses ja rakenduskõrgkooli seaduses. Kõrgkoolidel on õigus kehtestada kõrgemaid kvaliteedinõudeid, kui on sätestatud seaduses.	12	Nende kõrgkoolide ja õppesuundade osakaal, kus on käivitatud õppeasutusesisene süsteemne ja rahvusvahelisi tavasid arvestav kvaliteedikindlustuse süsteem		Õppeasutused	5	KHS (S+RP)

Väliskõrgkoolis vahetusüliõpilasena õppinud üliõpilaste osakaalu kasv	3, 12	RP: Välisriiki suunduvate vahetusüliõpilaste arv sh ELi mobiilsusprogrammides S: vahetustudengite arv 2015. aastaks – 2000, sh Euroopa Liidu mobiilsusprogrammides		SA Archimedes		KHS (S+RP)
Väljundipõhiste õppekavade osakaal	1, 12	Pädevuspõhiste õppekavade osakaal		EHIS	3	KHS (S+RP)
Doktoriõppesse astujate arv. Programmi raames välisriigis semestri või kauem õppinud doktorantide osakaal (iseloomustab doktoriõppes õppimise atraktiivsust ning kvaliteeti).	9, 12, 3	Välismaalastest doktorantide ja järel doktorite osakaal Eesti ülikoolides (2015. aastaks vähemalt kümme protsenti)		EHIS, ESF programmi DoRa aruanne	7	KHS (S+RP)
Riiklikuks prioriteediks seatakse kvaliteetse ja rahvusvaheliselt konkurentsivõimelise kõrghariduse tagamine	12, 3, 11	S: Rahastamise tase üliõpilase kohta; rahvusvaheliselt konkurentsivõimelise õpikeskkonnaga kõrgkoolide arv. RP: Kõrghariduse rahastamise tase riigieelarves osakaaluna SKP-st		HTM, ESA	7	KHS (S+RP)
Eesti tööstuse tootlikkuse tõstmise 80%ni Euroopa Liidu keskmisest	12	Eesti tootlikkus töötaja kohta Euroopa Liidu 27 liikmesriigi keskmisest.		Eurostat	2	Eesti majanduse ja tööhõive kava
Teadus- ja arendustegevuse kulutuste suurendamise 2%ni SKPst	10	Teadus- ja arendustegevuse kulutuste osakaal (%) SKPst		ESA/EHIS	1	Eesti majanduse ja tööhõive kava
Üldise tööhõive määra kasvu 70,5%ni	12	Üldine tööhõive määr		ESA/EHIS	1	Eesti majanduse ja tööhõive kava
Teadus- ja arendustegevuse rahastamise parem fokuseerimine	10, 12	Eesti teadlaste teaduspublikatsioonide arv rahvusvaheliselt tunnustatud bibliomeetrilises andmebaasis ISI Web of Science.		ISI Web of Science / HTM	2	Eesti majanduse ja tööhõive kava
Õpe on kõrgetasemeline ning igapäev on võrdsed võimalused võimete- ja huvikohaseks elukestvas õppes	12, 11, 14	Osalemine kõrghariduses			1, 3	Tark ja tegus rahvas
		Positiivselt akrediteeritud kõrghariduse õppekavad		EHIS	3	Tark ja tegus rahvas
		LTT valdkondade lõpetajad		EHIS	3	Tark ja tegus rahvas
		Doktorikraadi kaitsnute arv		EHIS	3	Tark ja tegus rahvas
		Täiskasvanute osalemine elukestvas õppes		ESA	1	Tark ja tegus rahvas
Tugevneb kõrghariduse kvaliteet ning suunatus lisandväärtuse loomisele	12, 13	Ülikoolides õppivate välis-doktorantide arv õppeaasta alguses. Doktorandid, kelle elukohamaa ei ole Eesti ja kes ei oma pikaajalist elamis luba. Iseloomustab kõrgharidussüsteemi kvaliteeti	Tulemus-	EHIS	3	Inimressursi arendamise RK
		Õppeaasta jooksul 3.haridustaseme (ISCED 5-6) lõpetanute arv 1000 elaniku kohta 20-29a vanusegrupis. Iseloomustab kõrgtehnoloogia rakendamise potentsiaali	Väljund-	Eurostat; ESA	1, 2	Inimressursi arendamise RK

Toetatakse ülikoolide ja uurimis-asutuste teadlasi uuringute ja analüüside läbiviimisel [ning] meetmeid ka sõltumatu poliitika-analüüsi suutlikkuse tõstmiseks ja koostöövõrgustike tugevdamiseks	12, 15	Avalike teenistujate asjatundlikkus	Mõju-	AS Emor Riigikantselei tellimusel iga-aastane uuring	6	Inimressursi arendamise RK
		Avalike teenistujate usaldusväärsus	Mõju-	AS Emor Riigikantselei tellimusel iga-aastane uuring	6	Inimressursi arendamise RK
		Avalike teenistujate pühendumus	Mõju-	AS Emor Riigikantselei tellimusel iga-aastane uuring	6	Inimressursi arendamise RK
Tõsta Eesti kõrghariduse konkurentsivõimet regioonis, muuta meie kõrgkoolid tuntumaks ning tõsta seeläbi huvi Eestis õppimise ja töötamise vastu	3, 12	Programmi vahenditest finantseeritud kõrgkoolide tugistruktuuride ametnike koolitused	Väljund-	Programmi aruanded	4	DORA
		Koolitustel osalejatest koolituse käigus omandatud vajalikuks pidavate ja kasutama hakkavate ametnike osakaal	Tulemus-	Programmi aruanded, koolituse tagasiside	7	DORA
Parandada välismaise täiendava kompetentsi kaasamisega siinse hariduse ja teaduse kvaliteeti	3, 12	Programmi vahenditest tööle võetud välisõppejõudude hulk	Väljund-	Programmi aruanded	4	DORA
		Programmi vahenditest tööle võetud välisõppejõudude poolt juhendatavad magistrandid ja doktorandid	Tulemus-	Programmi aruanded	4	DORA
Õppe kvaliteedi ning kõrgkooliõpetajate tööalase konkurentsivõime tõstmise toetamine	1, 12, 15	Programmi tulemusena täiustuvad õppejõudude võimalused arendada oma õpetamispädevusi, pareneb tugi- ja nõustamis-teenuste kvaliteet ja kättesaadavus teenuse vajajatele, levib kvaliteetne teadmine kõrgharidussektori arengutest ja tulemustest, paranevad strateegilise juhtimise oskused ja kõrgkoolide suunatus enesehindamisele ning süveneb kõrgkoolide omavaheline ja nende erinevate struktuuriüksuste koostöö.			9	PRIMUS
Eesmärgiks on kahes hariduse õppevaldkonna arengu eest vastutavas ülikoolis jätkusuutliku ja kõrge-tasemelise kõrgkooli-pedagoogika alase kompetentsi väljaarendamine, mis võimaldab pakkuda kesket koolitust kõikidele õppejõudude õpetamispädevuste arendamisest huvitatud kõrgkoolidele. Täiendavalt toetab program kõikide partnerite tegevust oma õppetööd läbi-viivate spetsialistide ja doktorantide täiendusõppe tagamisel, aidates ühtlasi ellu kutsuda mentor-õppejõudude rolli täitmise.	1, 4, 12	Mentor õppejõuna tegutsevate õppejõudude arv (Arvestuse aluseks mentor-õppejõu koolituse läbinud ja mentorina töötavate (programmist töötasu saava) õppejõudude arv aastate lõikes ja programmi lõppedes kokku).	Tulemus-	Programmi koordinaatori andmed, partnerite aruanded	4, 5	PRIMUS
		Õppejõudude täiendusõppes osalevate edukate üksuste arv. (Hindamise aluseks on kõrgkoolide õppetoolide või teaduskondade taotlused konkursil)	Tulemus-		9	PRIMUS

Eesmärgiks on kvaliteetse õpiväljundipõhise õppe arendamine, rakendades õppekavanõustajaid, analüüsides partneritega koostöös õppekavade ja kvalifikatsioonide ühilduvust ja edasiliikumisteid ning toetades enesehindamise läbiviimist.	12, 1	Õppekavade arv, mille arendamisel on kasutatud programmi tuge. (Arvestuse aluseks on programmi toetusel õppekavaarenduse nõustaja teenuse kasutamine, enesehindamise läbiviimine ja/või õppekavaarenduse tööühmas õppekava analüüsimine).	Tulemus-	Nõustajate aruanded, enesehindamise kokkuvõtted, õppekavaarenduse tööühmade ülevaated.	8	PRIMUS
		Programmi toetusel rakendunud edulood (Hindamise aluseks on konkursile laekunud koostööprojektide tutvustused)	Tulemus-		9	PRIMUS
Kahandada õpingute katkestamist ning tõsta üliõpilaste konkurentsivõimet, toetades sisseastujatele õpingutega kohanemise koolituse läbiviimist, õpi- ja karjäärinõustamise teenuse osutamist ning tugiteenuse pakkumist erivajadustega üliõpilastele	11, 12, 15	Õppija toimetulekut toetavatel koolitustel osalejate arv (sh ka need kes ei lõpetanud)	Väljund-	Partnerite tagasiside	5	PRIMUS
		Kursuse läbinud üliõpilaste katkestamise osakaal esimese õ.a. jooksul. (Arvestamise aluseks on õ.a. alguses kursuse läbinud üliõpilaste keskmine	Tulemus-	Partnerite tagasiside	5	PRIMUS
Teadus- ja arendustegevuse konkurentsivõimeline kvaliteet ja mahu kasv	2, 12, 11	S+ RP09-13: Teadus- ja arendustegevusega hõivatud töötajate osakaalu kasv S: 8 teadlase ja insenerini 1000 töötaja kohta		Euroopa Statistikaamet RPA2008: ESA	1, 2	Teadmistepõhine Eesti
		Ajakohastatud ja uute TA&I infrastruktuuride osakaal 80% RP09-13: ajakohastatud ja uute TA&I infrastruktuuride osakaal suurenemine		"Põhjalikum analüüs koos infrastruktuuri teekaardiga on välja-töötamisel"	6	Teadmistepõhine Eesti
		Teadus- ja arendustegevuse koguinvesteeringute maht 3% SKP-st aastaks 2014, sellest avaliku sektori osa 1,4% SKP-st		T & A kogukulutused vastavalt OECD statistikale -- ESA	3	Teadmistepõhine Eesti
		Kõrgekvaliteediliste publikatsioonide arv rahvusvaheliselt tunnustatud bibliomeetrilise andmebaasi andmetel 1200;		ISI Web of Knowledge	2	Teadmistepõhine Eesti
		S: Euroopa Patendiameti patentide arv miljoni elaniku kohta viiekordistub RP09-13: rahvusvaheliselt registreeritud patentide arvu kasv		Euroopa Statistikaamet, Eesti Patendiamet, WIPO Statistics on Patents	7	Teadmistepõhine Eesti
		Toimiv e-raamatukogu (ühtne, integreeritud elektrooniliste kogude ja teenuste süsteem) ja digitaalne teadusinfosüsteem.			9	Teadmistepõhine Eesti
		Doktorantide ja doktorikraadi kaitsnute arvu kasv		EHIS	3	Teadmistepõhine Eesti

		Rahvusvaheliste magistri- ja doktoriõppe õppekavade arvu ja kvaliteedi kasv			9	Teadmistepõhine Eesti
		Eestisse saabuvate välislaste ja üliõpilaste arvu suurenemine		EHIS, SA Archimedes	7	Teadmistepõhine Eesti

K.Kroos 2009a

13. Teadmispõhine ühiskond/majandus

(Ala)eesmärk / tegevus (erajuhtudel otsene tulemus), mida mõeldakse	Eesmärgi kategooria	Indikaator	Indikaatori tüüp	Andmeallikas	Andmeallika kategooria	Strateegia
LTT ning tehnoloogia valdkondade lõpetajate osakaal. Osakaal kasvab aastaks 2015 vähemalt EL riikide keskmise tasemeni.	13	Kõrghariduse LTT ning tehnoloogia valdkondade lõpetajate osakaal		EHIS	3	KHS (S+RP)
Kõrgharidusega inimesi iseloomustab kasvav tööhõives osalemise määr.	13	Kõrgharidusega inimeste tööhõives osalemise määr 25-64 aastaste vanusegrupis		ESA	1	KHS (RP)
Noorte huvi suurendamiseks LTT ning tehnoloogia valdkonna õpingute vastu kaivitatakse meetmete kompleks, sh riiklike stipendiumide eraldamine, vastavate ainete pakkumine põhikoolides, gümnaasiumides ja kutseõppeasutustes valikainena S: tehnika- ja noortemajade riiklik toetamine ning kõrgkooli-pedagoogika koolitused selle valdkonna õppejõududele.	13	LTT ning tehnoloogia valdkondade lõpetajate osakaal		REKK, EHIS	3, 7	KHS (S+RP)
Teadlaste ja inseneride järelkasvu tagamine	4, 9, 13	Doktorikraadi kaitsnute arv		EHIS	3	KHS (S+RP)
Tugevneb kõrghariduse kvaliteet ning suunatus lisandväärtuse loomisele	12, 13	Ülikoolides õppivate välisdoktorantide arv õppeaasta alguses Doktorandid, kelle elukohamaa ei ole Eesti ja kes ei oma pikaajalise elaniku elamislooma. Iseloomustab kõrgharidussüsteemi kvaliteeti	Tulemus-	EHIS	3	Inimressursi arendamise RK
		Õppeaasta jooksul kolmanda haridustaseme (ISCED 5-6) lõpetanute arv 1000 elaniku kohta 20-29a vanusegrupis. Iseloomustab kõrgtehnoloogia rakendamise potentsiaali	Väljund-	Eurostat; ESA	1, 2	Inimressursi arendamise RK
Suurendada doktorikraadiga teadlaste ja inseneride arvu, eriti elukvaliteedi ja majanduse konkurentsivõime parandamise seisukohalt olulistest valdkondades	4, 13	Programmi vahenditest õppima asunud doktorantide hulk	Väljund-	Programmi aruanded	4	DORA
		Programmis osalevate doktorantide väitekirjade kaitsmised	Tulemus-	Programmi aruanded	4	DORA
Soodustada ülikoolide ja ettevõtete koostööd T&A vallas, seeläbi kasvab ettevõtete T&A ning innovatsiooni intensiivsus	13	Programmi vahenditest õppima asunud doktorantide hulk	Väljund-	Programmi aruanded	4	DORA
		Programmi doktorantide väitekirjade kaitsmised	Tulemus-	Programmi aruanded	4	DORA

Kasvatada Eesti ettevõtete nõudlust arendustegevuse järele, motiveerida neid sellesse investeerima ja luua organisatsioonikultuur, mis väärtustab arendustegevust ja innovatsiooni senisest oluliselt enam	13	Programmi vahenditest õppima asunud doktorantide hulk	Väljund-	Programmi aruanded	4	DORA
		Programmi doktorantide väitekirjade kaitsmised	Tulemus-	Programmi aruanded	4	DORA
Arenda koostööd ja teadmishetust ning aidata kaasa doktorikraadiga teadlaste arvu suurendamisele	13	Programmi vahenditest õppima asunud doktorantide hulk	Väljund-	Programmi aruanded	4	DORA
		Programmis osalevate doktorantide väitekirjade kaitsmised	Tulemus-	Programmi aruanded	4	DORA
Toetada välisdoktorantide 3-10-kuulist õppe- ja teadustööd Eesti ülikooli juures või juhul kui vastavas valdkonnas ei ole Eestis doktorikooli, siis on võimalik 1-10-kuulise kestusega stipendiumid	3, 9, 13	Programmi vahenditest toetatud külalisdoktorantide lühiajaliste õppeviitide arv	Väljund-	Programmi aruanded	4	DORA
		Programmi vahenditest toetatud külalisdoktorantide erialasel doktorandiseminaril peetud ettekanne dissertatsiooniga seotud teemadel	Tulemus-	Programmi aruanded	4	DORA

K.Kroos 2009a

14. Elukestev õpe

(Ala)eesmärk / tegevus (erajuhtudel otsene tulemus), mida mõõdetakse	Eesmärgi kategooria	Indikaator	Indikaatori tüüp	Andmeallikas	Andmeallika kategooria	Strateegia
Ühtsetel põhimõtetel toimiva riikliku kutse- ja karjäärinõustamissüsteemi loomine, mis arvestab ühiskonna/tööturu arenguid ning võimaldab õppuritel leida oma huvidele ja võimetele sobivad õppekavad ning hõlbustab erialavalikut	14	Töötuse määr kõrgharidusega inimeste hulgas		ESA	1	KHS (S+RP)
Riiklik toetus kõrgkoolidele õppetöölaseks innovatsiooniks, sh õppetöö paremaks seostamiseks teadus- ja arendustööga, uurimistulemuste juurutamiseks praktikasse ning õppeasutuste ja ettevõtete/ erialaliitude koostöök	14	Kõrgkoolide ja ettevõtete / erialaliitude koostööprojektide hulk		ESF programmi DoRa aruanne	4	KHS (S+RP)
Õpe on kõrgetasemeline ning igapäev on võrdsed võimalused võimete- ja huvikohaseks elukestvas õppes	12, 11, 14	Osalemine kõrghariduses			1, 3	Tark ja tegus rahvas
		Positiivselt akrediteeritud kõrghariduse õppekavad		EHIS	3	Tark ja tegus rahvas
		LTT valdkondade lõpetajad		EHIS	3	Tark ja tegus rahvas
		Doktorikraadi kaitsnute arv		EHIS	3	Tark ja tegus rahvas
		Täiskasvanute osalemine elukestvas õppes		ESA	1	Tark ja tegus rahvas

K.Kroos 2009a

Lisainfo: Kroos, K. (2009a) [Eesti kõrghariduse strateegilise juhtimisega seotud eesmärkide, mõõdikute ning andmeallikate kaardistus.](http://www.sotsioloogia.ee/esta/index.html) [LISA1][LISA2] - <http://www.sotsioloogia.ee/esta/index.html>